

Літературно-культурний журнал українських письменників Румунії

Наше слово

Місячник Союзу українців Румунії. XXVII рік видання. № 283, січень, 2018

Герасименко С.

І чужому навчайтесь,
У свого не учуйтеся...
М. Шевченка

Наш голос

NAȘ HOLOS
ISSN 1220-6296

Головний редактор – Ірина Мойсей
Редактори: Іван Ребошапка
Михайло Трайста

Редколегія:

Іван Арделян, Іван Кідещук,
Іван Ковач, Микола Корнишан,
Микола Корсюк, Михайло Михайлюк,
Юрій Павліш, Віргілій Ріцько

Адреса редакції:

Раду Попеску, 15, Сектор 1, Бухарест;
Телефони: 021/222.07.29; 021/222.07.37
Телефони/Факси: 021/222.07.37; 021/222.07.55;
E-mail: redactia.nasholos@gmail.com

Друкарня «S.C. SMART ORGANIZATION S.R.L.»,
Бухарест, Румунія
Redacția:
Str. Radu Popescu, Nr. 15, Sector 1,
București România

Застереження:

- За достовірність фактів, цитат, власних імен та інших відомостей відповідають автори підписаних матеріалів.
- Редакція може не поділяти точки зору авторів.
- Надіслані до редакції матеріали не рецензуються і не повертаються.
- Редакція залишає за собою право скорочувати і редагувати надіслані матеріали, не порушуючи їхнього основного змісту.

Читайте в номері:

- ❖ Антитеза й опозиція – романтичні складові поезії Міхая Емінеску
- ❖ Із літературознавчих студій Михайла Івасюка
- ❖ Молитви і псалми Тараса Шевченка
- ❖ «Народе мій, до тебе я ще верну,
І в смерті повернуся до життя...»
(До 80-річчя від дня народження Василя Стуса)
- ❖ Єсенін і Маяковський. Два протилежні поети – одна доля
- ❖ Виховний потенціал оповідань для дітей Михайла Трайсти
- ❖ Олександр Гаврош відроджує міф про Пінтю Хороброго
- ❖ Україніка Бухарестського університету – одна із складових румунської філології (XXXVI). Фольклористика
- ❖ Сучасність поезії Богдана Лепкого
- ❖ Костіка І-ий (Із циклу ПРОМАХИ)
- ❖ Oberrohnen (Уривки з новели)
7. Болить дитинство, ой болить!..
- ❖ Полянські ворожіння та вірування
- ❖ З Василем, будьте здорові!
- ❖ Народньо-християнські свята українців Добруджі. Водохреще
- ❖ Дитячі сторінки

Іван РЕБОШАПКА

АНТИТЕЗА Й ОПОЗИЦІЯ – РОМАНТИЧНІ СКЛАДОВІ ПОЕЗІЇ МІХАЯ ЕМІНЕСКУ

Вдале представлення румунського національного поета Міхая Емінеску якою-небудь іноземною мовою завдячується, між іншим, і фактові, наскільки в здійснених перекладах наявна та чи інша романтична складова поетової творчості.

Про антитезу й опозицію принагідно йшла мова у нашій статті, присвяченій аспекту українських перекладів поезії Міхая Емінеску, ним же сугестивно визначеного як «вчаровуюча душевна гра ікон» («jocul voluptos cu icoane»¹, тобто художніх образів/зображень – І.Р.), та в статті про поезію «Зоря» («La steaua»)², в якій антитеза й опозиція становлять чудову зорово-пластичну художню симетрію (steaua era și nu s-a văzut (azi) o vedem și nu e (зоря) була, й її не було видно (сьогодні) бачимо, але її немає),

симетрія, вираженням якої віршами надзвичайної краси Міхай Емінеску продемонстрував, як виразився філософ Константін Нойка, своє «велике мистецтво поетичного мовлення» («marea artă a zicerii eminesciene») строфою

*Icoana stelei ce-a murit
încet pe cer se suie:
Era pe când nu s-a zărit,
Azi o vedem și nu e,*

в українському перекладі якої В.Швецем четвертий елемент антитетичної симетрії (*небуття зорі*, а тільки «ікона»/зображення її давнього живого вигляду, що дійшла до нас через багато років) не представлений, як в оригіналі («*Azi o vedem și nu e*» = «Сьогодні бачимо, але її немає»), а, можливо, із за рими – відхиленням від поетичної логіки (зорю «*лиш мертву знаєм*»), що порушує достовірність і позбавляє перекладну «ікону» вчаровуючого живописного аспекту оригіналу:

*Жила зоря – й не знали ми
її, лиш мертву знаєм.*

Ця поезія Міхая Емінеску «побудована» за моделлю художнього паралелізму, складеного з двох термінів: перший з них взятий з природи, а другий своїм ідейно відповідним конструктом виражає душевний

стан ліричного героя, або, як визначав Тудор Віану, – душевну насолоду/жагу впереміш із стражданням/тугою. У порівнянні з невдалим перекладом першого терміна художнього паралелізму, другий його термін, вміщений в останній строфі

dorul/amorul (lumina) s-a stins în noapte
azi luminează încă, dar nu mai există
(жага/любов (світло) погасла вночі
сьогодні ще сіяє, але її уже немає):

*Tot astfel când al nostru dor
Pieri în noapte-adâncă,
Lumina stinsului amor
Ne urmărește încă
(Отак, коли наше бажання
Погибло в глибі ночі,
Світло погаслого кохання
Переслідує нас ще й досі),*

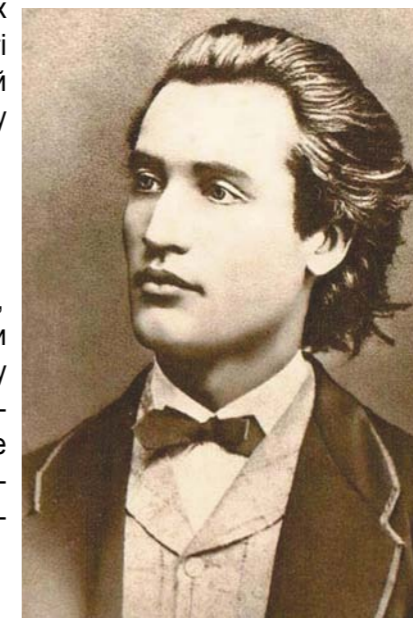
термін, перекладений достовірно, з тією ж симетричною структурою, натхнено підібраними поетичними виразами, які сугерують уявлюване – як суттєве:

*Отак, коли душі жага
В тьму канула з літами,
Любові іскра дорога
Сіяє перед нами.*

Краса оригіналу в українському перекладі передана близькими синтагмами, як інверсія (*lumina stinsului* (2) *amor* (1)) (= світло погаслої (2) любові (1)). Інші інверсії перекладені не менш поетичними виразами *любові* (2) *іскра* (1), *душі* (2) *жага* (1). Поетове і, взагалі, румунське багатозначне поетичне слово *dor* перекладено не настільки синонімічно багатим, але відповідним поняттям *жага*, а трохи менш поетичне поетове (*dorul*) *rieri* – (жага) *загинула* передано, може, найпоетичнішим українським відповідником *канула*.

Румунські літературознавці по-справжньому відзначають, що поема Міхая Емінеску «Імператор і пролетар» – одна з найантитетичніших творів. Можна допустити, що в перекладі Андрія М'ястківського (див. зб.: Міхай Емінеску, *Поезії*, К., 1974) три її антитези бездоганно еквівальовані.

(Продовження на 4 с.)

АНТИТЕЗА Й ОПОЗИЦІЯ – РОМАНТИЧНІ СКЛАДОВІ ПОЕЗІЇ МІХАЯ ЕМІНЕСКУ

(Продовження з 3 с.)

У передачі першої з них
[...] *spuneți că-i otul o lumină,*
.....

Murdară este raza-i ca globul cel de tină
([...] *кажети ви, що людина – це світло,*
Брудний же її промінь, як земна куля),

ясніше виявлено, здається, антитетичний характер симетричної структури:

*Нам кажуть, що світло все в людині,
насправді ж у людині нема ні іскрини.*

Другу антитезу добре передано з точки зору симетричної будови, але «розшифрування» переносного її значення «сковзується» у площину соціологізму:

Ei fac din noapte ziua și-a zilei ochi închid
(*З ночі вони роблять день й очі дня закривають*),

переклад будучи позбавленим поетичної художності:

Пани всю ніч гуляють, удень в перинах сплять.

Відтінкові відхилення від оригіналу

Ei tot și voi nimica, ei cerul, voi dureri!
(*Ім все, а вам – нічого; їм небо, вам болі!*),

«сковзнуті» в соціологічну площину, наявні й у передачі третьої, вдало все ж таки «перебудованої» антитези-симетрії:

Багатим – сонце й ниви, а бідним – горе й плач!

Тим же «завуальованим», «непрозорим» способом перекладено чи майже не передано фундаментальні антитези поеми *ви – вони (voi – ei)*, *ти – ти/оми (tu – cei)*:

Căci voi murind în sânge, ei pot să fie mari
(*Бо ви, вмираючи у крові, вони можуть стати великими*).

В перекладі М'ястківського це передано не як антитезу, а як наслідок:

Щоб їм сіяла слава із наших смертних мук.

Решту антитетичних конструкцій, що визначають два опозиційні суспільні табори, передано по-різному. Слідуючий приклад, із невизначеним в оригіналі соціальним відтінком, але побудований як фундаментальна антитеза

Nu! Nu ești tu de vină, ci cei ce te-au vândut
(*Ні! Це не ти винен, а ті, що тебе продали!*

«перебудований» із наслідковим значенням:
Твою благословляє важку і довгу путь (?!).

В іншій симетричній конструкції опозиційне становище двох суспільних станів (milioanele) *Sunt strânse la bogatul, pe cel sărac apasă* (мільйони) *Назбируються в багатого, бідного же давлять*) замінено показом наслідку класового суспільного укладу:

*Багатство незліченне у скринях багатійських –
Це в нас вони забрали...*

Антитетична структура-висновок поеми *всіх – нікого (pe toți – la nimeni)* (*cruda taină*) *Pe toți ea îi înșală, la nime se distaină* (*Dorinți nemărginite plantând într-un atom* (безпощадна таїна) *Всіх вона обманює, нікому не довіряється,*

Необмежені бажання вселяючи в один атом) у перекладі зовсім позбавлена опозиції. Незважаючи на «бліде» її вираження опозиційними виразами *нікому* і з *них*, кінцева антитеза-висновок «завуальовано» передана:

*А таїна не хоче нікому з них одкритися...
Безмежність у бажаннях – це наш великий гріх.*

Особливу роль виконує антитеза в упорядкуванні дискурсу поеми «Ангел і Демон» – факт зазначений перекладачами, які, користуючись ресурсами української мови, помітно наближаються до поетичних валентностей оригіналу. Прослідкуємо це в перекладному антитетичному представленні двох ліричних протагоністів, у чотирьох послідовних іпостасях. У поемі Міхая Емінеску:

1. *Ea – un înger*
Ei – un demon
(*Вона – ангел*
Він – демон)

- Ea – o inimă de aur*
Ei – un suflet apostat
(*Вона – золоте серце*
Він – збунтована душа)
- Ea – fiică de rege, blondă-n diadem de stele, – înger, rege și femeie*
(*Вона – королева дочка, блондина в зоряній діадемі, ангел, король і матрона*)
Ei – împreăștie între popoare scânteia distrugerii, în inimi seamănă gânduri rebele
(*Він – між народами розвіює руйнівну іскру, у спустошених серцях засіває повстанські думки*)
- Ochii ei – mari, albaștri, de blândețe dulci și moi*
(*Її очі – великі, сині, сповнені солодкої лагідності*)
Ochii lui – negri furtunoși
(*Його очі – чорні, буряні*).

У перекладі Я.Шпорти (зб.: Міхай Емінеску, *Поезії*, К., 1952) відмінними але синонімічними атрибутами по-художньому відтворено всі іпостасі представлення протагоністів, окрім четвертої, неповної іпостасі:

- Вона – «діва тиха»*
Він – «хтось, мов демон»
- Вона – «уся терпіння»*
Він – «суворий, грізний Демон»
- Вона – «ангел ніжний і покірний, жінка добра, не лукава»*
Він – «смерть приносить людям, в ньому ненависть жива, він в серця людські печальні зерна бунту висіва»
- Її очі – «ласкаві, відкриті, сповнені любові [текстуально: «Скільки ласки і любові у очах її відкритих» – I.P.]*
Його очі – холодні, покриті туманом [текстуально: «Скільки ласки і любові...» дівочої «До його очей холодних, у туман важкий повитих» – I.P.]

У вдалих перекладах тієї самої поезії кількома перекладачами зазвичай наявне стремління неповторності еквівалентних підходів. Все ж таки

ключові слова та вирази співпадають, значить повторюються. Так виглядає повторна українська версія поеми «Ангел і Демон», здійснена Іваном Пучком (див.: Міхай Емінеску, *Поезії*, К., 1974), який, не спромігшись «відштовхнутися» від майстерного перекладу Ярослава Шпорти вищевказаних чотирьох іпостасей, переклав їх власними загравами, синонімічно близькими до заглав Шпорти і навіть до оригіналу Міхая Емінеску:

- Вона – «лагідна, як ангел»*
Він – «у чорному, як привид»
- Вона – «діва-ангел всещощення»*
Він – «дух шалений битви»
- Вона – «королівна: у косі перлини-зорі», «діва, ангел, наречена»*
Він – «бунтарство у народі, іскра знищення шалена», «в душах спорожнелих – дух страшної непокори»
- В її очах промінних – цвіт покори молодой, ласка»*
Його очі – «суворі, блищать бунтівливо».

Ясне підкреслення Міхаєм Емінеску опозиційно-антитетичного становища ліричних протагоністів [=джерело їхньої душевної насолоди/жаги впереміш із стражданням/тугою, – Тудор Віану]

Se iubesc... Și ce departe sunt deolaltă amândoi!
(*Кохаються... І як далеко одне від одного бувають!*)

Шпорти переклав, здається, ще ясніше – антитетичною віддаленістю закоханих сердець актантів:
Ах, які близькі й далекі їх закохані серця!,
а Іван Пучко опозиційно-антитетичне становище протагоністів замінив поетовим же способом поетичної симетрії (вживаної в інших його поезіях):
Та коханню полум'яно покоряються обоє,
симетрії, яка зазвичай не виражає опозицію/антитезу, а взаємність поступів, комплементарність тощо³.

Примітки

1 Ioan Rebușarcă, *Valori ale eminescianismului în transpuneri ucrainene. «Jocul voluptos cu icoane», «Curierul ucrainean», ianuarie 1995, p. 3-6; Іван Ребошапка, Золоті «пилінки» української емінескіани // «Наш голос», № 20-21-22, 1996.*

2 Іван Ребошапка, «Зоря кризь просторинь і час ллє тихо світло срібне »// «Наш голос», № 210, 2012 р., с. 3-5; № 2012, 2012 р., с. 6-7.

3 Див. розділ *Simetrii sintactice* монографії яського літературознавця: Dumitru Irimia, *Limbajul poetic eminescian*, Iași, Editura «Junimea», 1979, p. 218-222.

Володимир АНТОФІЙЧУК, Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича

ІЗ ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧИХ СТУДІЙ МИХАЙЛА ІВАСЮКА

(до 100-річчя письменника, ученого, громадсько-культурного діяча)

(Продовження з № 282)

Склавши на «відмінно» кандидатські екзамени з діалектичного та історичного матеріалізму (13 травня 1971 р.) і спецкурсу «Українська література на Буковині» (4 червня 1971 р.), Михайло Івасюк представив дисертацію у спеціалізовану вчену раду Одеського університету. 17 грудня 1971 р. на засіданні кафедри історії української літератури Одеського університету відбувся її попередній захист. Одеські науковці схвально відгукнулися про його дослідження, визначили дату офіційного захисту дисертації – 17 березня 1972 р., призначили офіційних опонентів – доктора філологічних наук, професора Андрія Недзвідського та кандидата філологічних наук, доцента Петра Маркушевського, визначили провідну установу – Вінницький педагогічний інститут.

Загалом у 1971 р. Михайло Івасюк добився помітних успіхів у науковій і літературній творчості. Як свідчить його звіт, представлений на кафедру української літератури Чернівецького університету, він не тільки завершив написання дисертації й оформлення автореферату, а й упорядкував збірник «Казок Буковини» (18 друк. аркушів) і подав його до видавництва «Карпати», опублікував одну журнальну й три газетні статті, надрукував у чернівецькій пресі оповідання «Олень моєї юності» і низку віршів. Утім для Михайла Івасюка це було звичною практикою, бо він, здається, ніколи не відмежовувався заняттями літературознавчих досліджень від написання художніх творів.

Переконливо й аргументовано Михайло Івасюк захистив основні положення своєї дисертації на засіданні спеціалізованої вченої ради з присудження вчених ступенів кандидата філологічних наук Одеського університету від 17 березня 1972 р. Крім офіційних опонентів, на їх підтримку виступили науковці кафедри української літератури Вінницького педагогічного інституту (завідувач – професор Василь Борщевський) та кафедри історії української літератури

Михайло Івасюк виголошує доповідь на науковій конференції, присвяченій 150-річчю від дня народження Сидора Воробкевича. Чернівці, 19 травня 1986 р.

Ужгородського університету (завідувач – професор Петро Лісовий), професор Київського університету Ніна Жук, доцент Львівського університету Іван Денисюк, ст. науковий співробітник Інституту суспільних наук Роман Кирчів та ін., які цілком заслужено вітали насамперед вибір теми дисертації. Адже йшлося про творчість майже недослідженого письменника, ім'я якого не згадувалося в підручниках, призначених для студентів вищих навчальних закладів, чи бодай у розділі про оточення Івана Франка, його школу. Не говорилося про Сильвестра Яричевського і в курсі університетських лекцій, оскільки в міністерських програмах з історії української літератури йому не знайшлося місця. Схвальні відгуки на адресу Михайла Івасюка зумовлювалися ще й тим, що його кандидатська дисертація повністю була побудована на нових матеріалах. Кожен із чотирьох її розділів цікавий і вагомий як щодо характеристики творчої індивідуальності самого письменника, його місця і ролі в літературному процесі, так і з історико-культурного погляду. Великий фактичний матеріал, добутий Михайлом Івасюком з багатьох архівів, у тому числі й приватних, з численних малодоступних періодичних і книжкових видань, ще не був уведений у науковий обіг. Дослідник накреслив докладну біографію

Сильвестра Яричевського, розкрив ті основні чинники, які впливали на розвиток світогляду письменника та його естетичних смаків, подав систематизований огляд і аналіз його літературної спадщини.

Звичайно, в тодішніх ідеологічних умовах Михайло Івасюк не міг написати про Сильвестра Яричевського так, як би того хотів. З цих же причин він виклав не всі факти з біографії письменника. Зокрема оминув те, що Сильвестр Яричевський здобув широке визнання і як організатор українських товариств на Буковині. Завдяки йому та Омелянові Поповичу постала перша «Січ» на Буковині – молодіжне спортивно-протипожежне товариство (Кіцмань, 1902 р.), а відтак під цим впливом – у понад ста десяти селах і містечках краю. Для координації їх дій у 1904 р. утворено центральний керівний орган «Союз січей на Буковині», якому підпорядковувалися окружні союзи у Вашківцях, Вижниці, Кіцмані, Садгорі. 2 жовтня 1910 р. засновано Окружний союз «Січей» у Глибокій, отаманом якого одностайно обрано Сильвестра Яричевського. «Січовики» займалися гімнастичними вправами, строювою підготовкою, навчалися боротися із пожежами. Водночас вони провадили значну просвітницьку роботу, утримували бібліотеку, через яку поширювали книги з різних галузей знань. Завдяки цьому простий люд почав, за словами Сильвестра Яричевського, «просвічуватися, двигатися із вікового сну поганого, з темноти, з неволі», набиратися «народного самопізнання й пошани для своєї мови і вітчизни. У такий спосіб ставала «Січ» товариством наскрізь народним, бо заснував її нарід, як давніше, перед сотками літ, так і тепер. Як давніше, так і тепер стала вона служити тому народові, нашому народові на Буковині». Слід наголосити, що «Січ» мала надзвичайну пошану, і, як писав Сильвестр Яричевський, «цілий руский нарід і край тішився молодим товариством». Буковинці захоплювалися їхньою виправкою, разом з ними співали патріотичних пісень. Варто зауважити, що кілька пісень спеціально для «Січі» написав Сильвестр Яричевський: «Вставай, Україно!», «Наша слава Україно!», «Хор січової ватаги» та ін., перша з яких набула особливої популярності:

Вставай, Україно! Ти довжна бо жить,
щоб діло велике на світі робить!
Терпінем, премудра, світ правди новий
Усьому ти світу, побідна, відкрий!
Вставай, Україно! Ось ангел іде
невольних народів... кличе Тебе!

Однак, слід зауважити, дисертація Михайла Івасюка мала помітне значення не тільки як перше монографічне дослідження про Сильвестра Яричевського. Значною мірою завдяки їй творчість визначного письменника-патріота було залучено до оглядів у підручниках з історії української літератури, включено до міністерських освітніх програм та університетських лекційних курсів. Наукову естафету Михайла Івасюка уже в новітній час підтримала молода дослідниця із Маріуполя Валентина Чел-

Володимир і Михайло Івасюки. Львів, 1975 р.

барах, яка в 2009 р. захистила кандидатську дисертацію «Творчість Сильвестра Яричевського в українському літературному процесі кінця XIX – початку XX століття». «Заслугою М. Івасюка є те, – відзначила вона у своєму дослідженні, – що попри відсутню ідеологічну заангажованість, характерну для тогочасного наукового мислення загалом, він уважно простежив основні етапи становлення і розвитку літературного таланту С. Яричевського».

Під впливом наукових розвідок Михайла Івасюка до вивчення спадщини Сильвестра Яричевського прилучилася професор Бухарестського університету Магдаліна Ласло-Куцюк, яка в 1977 – 1978 рр. видала двотомник творів письменника із ґрунтовною передмовою. А 2009 року сталася ще одна визначна подія у справі популяризації творчості Сильвестра Яричевського – чернівецькі науковці Оксана Івасюк і Валентина Бузинська видали том вибраних творів письменника, споряджений вступною статтею та розділом із дисертації Михайла Івасюка «Життєвий шлях Сильвестра Яричевського».

Талановитий педагог, невтомний трудівник на ниві літературознавства і красного письменства, фольклорист і громадсько-культурний діяч – таким постає Михайло Івасюк в історії української культури, у вдячній пам'яті учнів і всіх тих, хто його знав.

Іван КІДЕЩУК

МОЛИТВИ І ПСАЛМИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА:

ПСАЛОМ 43 : «БОЖЕ, НАШИМИ УШИМА...» – МОЛИТВА ПРОСЛАВЛЕННЯ БОГА ТА БЛАГАННЯ ПРО ПРОЗРІННЯ НАРОДУ У ЗБЕРЕЖЕННІ ВІРИ, ДЕРЖАВИ І СВЯТИНЬ

Тоді всі звернулись до неба, благословили хвального Господа й мовили: «Нехай буде благословенний той, хто зберіг своє житло неоскверненим!»

(II Макавеїв, 15: 34)

Боже, нашими ушима
Чули Твою славу,
І діди нам розказують
Про давні кроваві
Тії літа: як рукою
Твердою Своєю
Розв'язав Ти наші руки
І покрив землю
Трупи ворожі. І силу
Твою восхвалили

Твої люде і в покої,
В добрі одпочили,
Славя Господа!.. А нині!..
Покрив еси знову
Срамотою свої люди,
І вороги нові
Розкрадають, як овець, нас
І жеруть!.. Без плати
І без ціни оддав еси
Ворогам проклятим.
Покинув нас на сміх людям,
В наругу сусідам,
Покинув нас, яко в притчу
Нерозумним людям.
І кивають, сміючися,
На нас головами,
І всякий день перед нами

Стид наш перед нами.
Окрадені, замучені,
В путах умираєм,
Не молимося чужим богам,
А Тебе благаєм:
Поможи нам, ізбави нас
Вражої наруги,
Поборов Ти першу силу,
Побори ж і другу,
Ще лютішу!.. Встань же, Боже,
Вскую будеш спати,
Од сльоз наших одвертатись,
Скорби забувати!
Смирилася душа наша,
Жить тяжко в оковах!
Встань же, Боже, поможи нам
Встать на ката знову.

З Святого Письма дізнаємось про трагічне життя-буття ізраїльського народу з давніх-давен. Трагізм пояснюється постійним падінням ізраїльтян у гріховність перед Господом і карою за зневагу Божого Закону, який Мойсей приніс їм із Синайської гори на Скрижалях, подарованих Господом для вибраного народу, якого ждала Обітована Земля. Згадаєм, що наслідки їхнього падіння вірою завжди були грізними: від єгипетської неволі до сорокалітнього блукання пустелею, дорогами духовного прозріння, до Обіцяної Землі Ханаану та кривавих епох Ізраїля в боротьбі з ворогами протягом чотирьохсот літ (див. Судді, Царі, Хроніка I-II), Вавилонська небезпека в часи Навуходоносора, окупація та руйнація Ізраїлю та Єрусалиму Антіохом IV Епіфаном між 175-135 рр. в боротьбі ізраїльтян, очолених Юдою Макавеєм, за національну незалежність і визволення з-під гніту геленістичної держави Селевкідів, що появилася у Малій Азії після смерті Олександра Великого у 323 р. до Христа тощо (як свідчать Книги Макавеїв I-II).

Псалом 43 Давида звертається якраз до подій героїчно-визвольної боротьби Ізраїлю та Єрусалиму, пробудженої Маттатією Макавеєм та його синами, які жили у Модіні, далеко від захопленого Єрусалиму, де відмовились виконувати царський наказ ідолопоклонства, розбили поганський жертвник і розпочали боротьбу за батьківську віру та Святих

Патріархів Авраама, Якова, Йосифа, Мойсея, Давида і ін., як запевняв Маттатій перед народом, що «20. я з моїми синами й братами буду пильнувати Союз батьків наших. 21. Хай Бог боронить, щоб ми покинули Закон і установи!» Клятва Макавеїв пробудила патріотів проти лиха поганського, які підняли війсьсько й почали руйнувати вівтарі ідолопоклонства, обрізувати необрізаних дітей юдейських, охороняти Закон, воювати проти насильства поган на Святий Землі. Маттатій перед несподіваною смертю назве старшого сина Симона радником, а мужнього Юду Макавея вождем війська, щоб пильнували життям своїм за приписами Закону і Союзом Батьківським, за віру і землі Ізраїлю та святині її, бо їхні вчинки залишаться вічно живими, як і батьківські вчинки й наука збережених у Св. Письмі, що й доказують зараз Книги Макавеїв і Давидові псалми. Тлумачі псалмів Хрисостом та Афанасій уточнюють, що Псалми 43 та 31 звертають увагу на самовідданість сім'ї Макавеїв у боротьбі за звільнення землі Ізраїля та Святого Єрусалиму з-під страшного гніту Антіоха, щоб зупинити віроломство і кривоприсяжництво. Давид увічнив їх за зразкове боголюбство і відданість Батьківщині й народу, вірі та своїм святиням. Саме ці факти послужили і нашому Шевченку пересадити переспів цього псалму на українську землю для прозріння свого народу в необхідності зберігати

«житло неоскверненим», святий мотив героїчного війська Юди, що восхваляло до неба Господа за допомогу і постійне благословення їхнього вождя: «Нехай буде благословенний той, хто зберіг своє житло неоскверненим!» (див. мотто).

Псалом 43 переконливо заповідає легендарною правдою, що прославляється в народі усними переказами і розповідями наших батьків та дідів (Давида та Шевченка), які передають своїм нащадкам, як навчає Юда вояків перед битвою: «2. Боже, на наші вуха ми чули, наші батьки нам розповідали про діло, що учинив еси за днів їхніх, днів давніх. 3. Ти власною рукою вигнав народи, а їх насадив, і порозбивав народи, а їх поширив. 4. Бо не мечем своїм вони зайняли землю, і не рамено їхнє дало їм перемогу, а Твоя десниця і Твоє рамено, і світло обличчя Твого...», щоб у Шевченка та сама наука предків хилилася до сердець мелодикою трохея 6-8-и складових дистихів, прославляючи боротьбу предків за незалежність: «Боже, нашими ушима/ Чули Твою славу, / І діди нам розказують/ Про давні кроваві/ Тії літа; як рукою/ Твердою Своєю/ Розв'язав Ти наші руки/ І покрив землю/ Трупи ворогів. І силу/ Твою восхвалили/ Твої люде, і в покої,/ В добрі одпочили,/ Славя Господа!..»

Господня слава і любов Господа до мирного і боголюбного народу, що захищає самопожертвуванням Закон Божий і батьківські святі установи, живуть у пам'яті вибраного народу, благословленого і піднесеного Всевишнім, Його «десницею», «раменом» і «світлом обличчя», «ім'ям» Його і всемогучою любов'ю, якими долається все на користь праведних і на згубу носіїв насильства, віроломства та розгрому святинь. Основний текст Давида служить Шевченку для визначення боголюбства, мужності і гідності колишніх людей козацької доби – Гетьманщини, яким Господь «Розв'язав... руки» і своєю «силою» покрив землю ворожі «трупи», обдаровуючи вірних християн «добром» слова і спокоєм, за що вони восхваляли і славили Вседержителя. Мотиви даного псалму прославлення Господа у визвольній боротьбі святого народу проти супостатів зустрічаєм у молодого Шевченка ще в перших його творах («Кобзар», 1840 р.): «Тарасова ніч», «Думи мої, думи мої», «Перебендя», «Іван Підкова» і «Гайдамаки», якими стверджується ідея розквіту могутньої Гетьманщини, сила і велич козацької держави Запоріжжя: «Було колись – запорожці/ Вміли панувати./ Панували, добували/ І славу, і волю;/ Минулося – осталися/ Могили на полі» (Іван Підкова).

Войцех Штаттлер, «Макавеї»

Найцікавішим є той факт, що Кобзар України першим використовує прототип Юди Макавея для образу свого героя Тараса Трясила (в дійсності мужнього нереєстрового запорізького гетьмана Тараса Федоровича) у байронівській, героїчній поемі «Тарасова ніч», що трактує болючу тему визвольної боротьби проти польського гніту, сусідніх братів християн – «ляхів-уніатів», прибічників унії з католицькою церквою. Герой Шевченка гірко оплакує долю ватажків-гетьманів, страчених у Варшаві через боротьбу за волю та віру православну: «„Бідна моя Україно,/ Стоптана ляхами!“/ Україно, Україно! Серце моє, ненько!/ Як згадаю твою долю, / Заплаче серденько! /.../ Обіззавсь Тарас Трясило/ Віру рятувати,/ Обіззався орел сизий,/ Та й дав ляхам знати!» Заплатив їм нічку по заслугі за могили та плач козацьких дітей: «Прокинулись ляшки-панки,/ Та й не повставали:/ Зійшло сонце – ляшки-панки/ Покотом лежали». Козацтво молиться і дякує Богу за перемогу над ворогами, яких «крюки клювали»: «Налетіли чорні крюки/ Вельможних будити;/ Зібралось козацтво/ Богу помолитись».

Одну з найбільших драм-трагедій українського народу, пережитих під польським гнітом, висвітлює поема «Гайдамаки» про повстання селян Коліївщини (1768), очолених Залізником та Гонтою, придушене і втоплене у крові польською шляхтою з допомогою царської Росії, дві сили братніх країн, що розпинали Україну з півночі, разом з бусурманами й татарами із півдня, як Юда і Тарас Трясило у своїх ламентациях скаржились на національний гніт своїх народів, яких у свої часи Господь «відкинув і засоромив» перед ненависниками, грабіжниками та кровопивцями, що чітко підкреслює Шевченко прямою антитезою:

(Продовження на 10 с.)

МОЛИТВИ І ПСАЛМИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

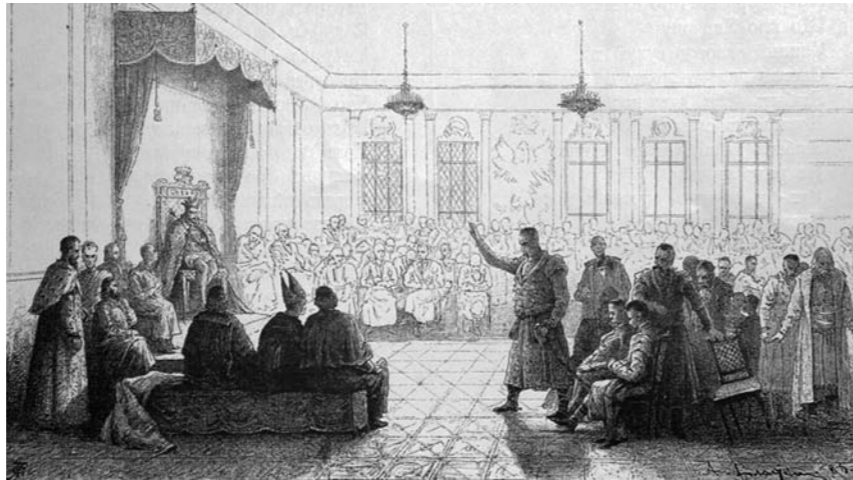
(Продовження з 9 с.)

«...А нині/ Покрив еси знову/ Срамотою свої люде,/ І вороги нові/ Розкрадають, як овець, нас/ І жеруть! Без плати/ І без ціни оддав еси/ Ворогам проклятим» за гріховність нашу, «яко в притчу нерозумним людям/ ...Окрадені, замучені/ В путах умираєм/ Чужим богам не молимося,/ А Тебе благаєм...» По досі переспів Тараса Шевченка синтетизує явно подібні сцени історії-мачухи Ізраїлю та України (за оригіналом Давида, версети 10-23) в десять дистихів всенадійного ламенту, яким визначає нелюдськість та безбожність ненажерливих християн, які разом з поганськими бусурманами «розкрадають, як овець, нас» і «жеруть» «без плати/ І без ціни», бо «оддав еси/ Ворогам проклятим», щоб звернути увагу на сусідське посміховище, на «погорду й наругу» їх (Давид) та «Стид наш перед нами» (Шевченко).

У псалмі Давид признає жорстокість Божого покарання вірних Йому людей, розтерзаних «на місці шакалів», хоч вони ніколи не молились «до чужого бога». Цю гірку правду і Шевченко відновлює у тексті переспіву знайомими сценами з його поем та балад про принизливу долю українського народу: «Окрадені, замучені/ В путах умираєм,/ Чужим богам не молимося,/ А Тебе благаєм:/ Поможи нам, ізбави нас/ Вражої наруги./ Поборов Ти першу силу,/ Побори і другу,/ Ще лютішу!...» Скарга перетворюється в молитовну ламентацию про порятунок й милосердя над своїм народом, щоб «ізбавити» його з-під «вражої наруги» не тільки «першої сили», але й «другої» – «Ще лютішої!...» братніх християн царської Росії і, на жаль, сучасної Московщини.

Молитовний фінал 43 Псалму набирає майже незвичної форми у благальному зверненні людини до Господа-Вседержителя: «Устань! Чому спиш, Господи? Прокинься! Не відкидай навіки! 25. Чому обличчя ховаєш, забуваєш наше горе і гніт наш? /.../ 27. Устань нам на допомогу і визволь нас твого милосердя ради». Давидові псалми демонструють безграничне довір'я до Господа – «світло... спасіння... твердиня» (Пс. 27:1 Давида), безпечність у святині псалмоспівця і навіть героїв-праведників Макавеїв,

що закликають Господа на допомогу, щоб не казав ворог: «Я його подужав!» (Пс. 12:5). І ті самі почуття переспівує Шевченко: «...Встань же, Боже,/ Вскую будеш спати,/ од сліз наших одвертатись,/ Скорби забувати! /.../ Встань же, Боже, поможи нам/ Встань на ката знову». Святі патристи Теодорит і Хрисостом вважають «сон» терпінням (перший), а «пробудження» скоропомічним «обличчям» божественної охорони (другий), чому покірні і праведні псалмоспівець Давид, подвижник Юда Макавей, Шевченко і навіть всі ті (за Орігеном), що «шукають праведність молитвами у їхній неспроможності... в яких до землі прилип

«Була колись шляхетчина, Вельможная пані: Мірляся з москалями, З ордою, з султаном», Слостіон Опанас, із серії ілюстрацій до поеми Шевченка «Гайдамаки»

живіт, благають духовної допомоги» (див. Psaltirea în tâlcuirile Sfinților părinți, vol. I, pp518/519).

Псалмоспівець Шевченко своїм переспівом зберігає молитовну пригніченість і цілковите довір'я до Бога, з Його всемогутньою охоронною святинею, зиваючи і благаючи голосом Макавеїв врятувати його рідний край, народ та його святині від злочинних нападників. Глибоковірющий Кобзар з розпачем благає Господа зігріти душу скорботного народу, визволити його з «оков» і зупинити насильство «ката» во ім'я довгожданої волі і спасіння, бо це святі ідеали, за які поет прожив мученицьке життя сироти-кріпака, постійну підозру і десятилітню каторгу у пустинях Азії, і хоч зарано розіпнуть його за слово, він словом любові до Бога і ближнього, словом правди і волі залишається для нас незабутнім, живим, як вважав Дмитро Чуб у своїх величальних есеях «Живий Шевченко».

ОГОЛОШЕННЯ

З метою обширнішого висвітлення у СУРівській періодиці життя українських громад Румунії та діяльності Союзу українців Румунії провід СУР вирішив набрати на роботу штатних кореспондентів. З цією метою буде проведений конкурс, який включатиме відбір за резюме (CV) та інтерв'ю (інтерв'ю проводитиме комісія у складі головних редакторів СУРівських видань).

Бажаючі взяти участь у конкурсі повинні подати до центрального секретаріату СУР заяви та резюме українською та румунською мовами до 1 березня 2018 р. (Увага! Розглядатимуться тільки заяви та резюме із реєстраційним номером секретаріату центральної організації СУР). Дата інтерв'ю буде повідомлена додатково.

Також усім бажаючим необхідно врахувати, що штатні кореспонденти СУРівської періодици повинні відповідати таким критеріям:

- добре володіти українською мовою;
- мати хист до журналістики;
- бути добре ознайомленими із життям української громади Румунії, з діяльністю СУР та його періодикою;
- брати участь у заходах СУР по всій території Румунії (за визначенням головного редактора) з метою їх висвітлення у нашій пресі;
- вчасно і на відповідному рівні подавати до редакцій матеріали (статті, репортажі, інтерв'ю і т. д.);
- уміти користуватись цифровими фото-, аудіо- та відеозасобами, а також засобами електронної комунікації.

Адреса секретаріату центрального осередку СУР:
Str. Radu Popescu nr.15, Sector 1, București
Тел./факс: (+4)021/222.07.55; (+4)021/222.07.37
Електронна адреса: uur.secretariat@gmail.com

Ірина МОЙСЕЙ

«НАРОДЕ МІЙ, ДО ТЕБЕ Я ЩЕ ВЕРНУ, І В СМЕРТІ ОБЕРНУСЯ ДО ЖИТТЯ...»

До 80-річчя від дня народження
письменника, літературознавця, правозахисника Василя Стуса

Василь Стус народився 6 січня 1938 року в селянській родині у с. Рахнівка, що на Вінничині. Аби уникнути примусової колективізації у 1940 р. родина Стусів переїхала в місто Сталіно (сьогодні Донецьк), де Василь закінчив середню школу із срібною медаллю і вступив на історико-філологічний факультет педагогічного інституту. У студентські роки був активним членом літературного об'єднання «Обрій». А по закінченні вузу із червоним дипломом деякий час вчителював на Кіровоградщині, потім був призваний до армії, а після служби продовжив викладати українську мову та літературу уже на Донеччині.

Перші вірші почав писати ще під час студентства і служби в армії. Тоді ж відкрив для себе німецьких поетів Гете і Рільке.

З 1963 працював літературним редактором газети «Соціалістичний Донбас», зокрема в україномовному її відділенні, а після семи місяців редакторської праці поступив до аспірантури Інституту літератури ім. Т. Шевченка Академії наук УРСР у Києві із спеціальності «Теорія літератури». Тоді ж були вперше надруковані його вірші в журналі «Дніпро». Під час навчання в аспірантурі Василь Стус пише літературознавчу працю про трагедію таланту поета Павла Тичини «Феномен доби». Пізніше ця праця буде долучена до кримінальної справи Василя Стуса і послужить одним із доказів звинувачення в антирадянській пропаганді.

У вересні 1965 року після перегляду фільму Сергія Параджанова «Тіні забутих предків» у кінотеатрі «Україна» в Києві відбувся відомий виступ з приводу арештів української інтелігенції. За участь у цій акції Стуса відчислили з аспірантури, а здану до видавництва його першу збірку «Круговерть» було відхилено. Пізніше було відхилено і другу його збірку «Зимові дерева».

У ці часи той, хто не міг чи не хотів пристосуватися до системи, фактично підписував собі вирок. І Василь Стус був саме таким. Не зважаючи на те, що йому було важко влаштуватися на роботу навіть кочегаром, він продовжує протестувати проти арештів української інтелігенції, пише листи до Спілки письменників, Центрального Комітету Компартії, Верховної Ради, критикуючи тоталітарну радянську систему, яку звинувачує у порушенні прав людини. І, звичайно, система не могла

простити бунтаря. 12 січня 1972 року Василя Стуса арештували, звинувативши в «антирадянській агітації й пропаганді», впродовж майже 9 місяців він перебував у слідчому ізоляторі, а у вересні цього ж року київський обласний суд виніс йому вирок – 5 років позбавлення волі і 3 роки заслання. Весь термін ув'язнення поет відбув у таборах Мордовії, а заслання – в Мордовії. Лише мала частина віршів, написаних у цей період, потрапила на волю. Все, що охоронці запримічали і знаходили, одразу вилучалось і знищувалось.

Повернувшись у 1979 році із заслання, Василь Стус, із підірваним здоров'ям та не зламаними переконаннями, приєднався до гельсинської групи захисту прав людини. На волі пробув лише вісім місяців. У травні 1980 його арештували вдруге, на цей раз вирок був ще жорстокішим – 10 років примусових робіт і 5 років заслання. Таку суворість рішення в певній мірі, мабуть, спричинив і той факт, що збірка «Зимові дерева» Василя Стуса, хоч і без його відома, була надрукована у Відні.

Незламний, непокірний, навіть в ув'язненні він продовжував відстоювати свої переконання, виступав проти нелюдського ставлення до ув'язнених з боку табірної адміністрації, відстоював права політв'язнів, оголошував голодування. За передачу на волю зошита з віршами його кинули у камеру-одиночку, а потім за надуману провину – до карцеру. У своєму щоденнику «Таборові замітки» Василь Стус записав: «Українців пресують передусім. Ця тюрма – антиукраїнська за призначенням. Отже, загроза українського бунту для влади дуже страшна».

4 вересня 1985 року, у віці 47 років, в таборі ВС-389/36-1 біля села Кучино Пермського краю Василь Стус помер. Був похований на табірному цвинтарі у с. Борисово Чусовського району Пермської області. Дружині відмовили в проханні взяти участь у похованні, так само відмовили і в праві на перепоховання поета.

Повернувся поет в Україну аж через 4 роки після смерті. У листопаді 1989, завдяки клопотанням рідних і однодумців, поета Василя Стуса перепоховали в Києві на Байковому кладовищі. Потім його ім'я як і творчість посмертно реабілітували, нагородили Шевченківською премією (1991 р.), присвоїли звання Героя України (2005р.).

Василь СТУС

* * *

Мені здається, що живу не я,
а інший хтось живе за мене в світі
в моїй подобі.

Ні очей, ні вух,
ні рук, ні ніг, ні рота. Очужлий
в своєму тілі. І, кавалок болю,
І, самозамкнений, у тьму щій тьмі завис.
Ти, народившись, виголів лишень,
а не приріс до тіла. Не дійшов
своєї плоті. Тільки перехожий
межисвітів, ворущишся на споді
чужого існування.

Сто ночей
попереду і сто ночей позаду,
а межі ними – лялечка німа:
розпечена, аж біла з самоболю,
як цятка пекла, лаконічний крик
усесвіту, маленький шротик сонця,
зчужілий і заблуканий у тілі.
Ти ждеш іще народження для себе,
а смерть ввійшла у тебе вже давно.

* * *

Як добре те, що смерті не боюсь я
і не питаю, чи тяжкий мій хрест.
Що вам, богове, низько не клонюся
в передчутті недовідомих верств.
Що жив-любив і не набрався скверни,
ненависті, прокльону, каяття.
Народе мій, до тебе я ще верну,
і в смерті обернуся до життя
своїм стражденним і незлим обличчям,
як син, тобі доземно поклонюсь

і чесно гляну в чесні твої вічі,
і чесними сльозами обіллуюсь.
Так хочеться пожити хоч годинку,
коли моя розів'ється біда.
Хай прийдуть в гості Леся Українка,
Франко, Шевченко і Сковорода.
Та вже! Мовчи! Заблуканий у пущі,
уже не ремствуй, позирай у глиб,
у суще, що розпукнеться в грядуще
і ружею завітне коло шиб.

* * *

Чого ти ждеш? Скажи – чого ти ждеш?
Кого ти виглядаєш з-перед світу?
Кого ти сподіваєшся зустріти,
а най і стрінеш – віри не доймеш?
Тамтого світу закуток глухий,
а в ньому жінка, здумана зігзиця,
шепоче спрагло: боже, най святиться,
о най святиться край проклятий мій.

Ще видиться: чужий далекий край
і серед степу, де горить калина –
могила. Там ридає Україна
над головою сина: прощайвай.
І плачуть там, видушуючи з себе
сльозу навмисну, двоє ворогів,
радіючи, що син той не любив
ні України, ні землі, ні неба.
І все хилиться висока тінь
чужого болю. Пустинь України
безмежнішає в цьому голосінні,
аж перемерзла луниться глибін
опівнічна.
Кого ж ти, демон зла,
кленеш, кленеш, кленеш і проклинаєш?
Кого з самого себе викликаєш?
Свою недолю? Грудочку тепла
під попелом століть? Кого ж ти ждеш?
Невже сподієшся колись дожити,
щоб мовити чеканню: Все. Ми квити.
Ти забираєш, буцімто даєш.

* * *

На однакові квадрати поділили білий світ
Рівне право всім страждати і один терпіти гніт.
Зле і кату, зле і жертві, а щастливого нема.
Всім судилося померти за замками сімома.
Отаке ти, людське горе, отака ти, чорна хлань,
Демократіє покори і свободо німувань.
А кругом життя веселе, скільки сонця і тепла!
Ти мене даремно, леле, в світ неправди привела.

29 січня сповнюється 100 років із дня битви під Крутами між загонами більшовиків та київськими студентами, котрі виступили на захист Української Народної Республіки

За різними джерелами, українська сторона втратила вбитими від 300 до 400 чоловік, але змогла затримати більшовицьку армію, вигравши для УНР трохи часу. Ця затримка дала змогу Центральній Раді заключити Берестейський мир 9 лютого 1918 року та зберегти молоду Українську Державу.

Подвиг студентів-крутян став символом мужності та беззастережної любові до Батьківщини.

Олександр ОЛЕСЬ

ПІД КРУТАМИ

Ще до хутора далеко.
Натомився... шкода ніг...
Сніп під голову поклав я
І у чистім полі ліг.
Срібним лебедем у хмарах
Місяць весело купавсь,
Пір'я струшував із себе,
Може, сонцю усміхавсь.
Не згадаю, що до мене
Вітер тихо шепотів:
Мозок стомлений не вловить
Тихокриликів навіть слів.
Я заснув і спав, як камінь.
Коли чую – хтось прибіг
І схопив мене за руку.
Я отямитись не міг.
Срібним лебедем у хмарах
Місяць груди обмивав...
Біля мене з довгим крісом
Хлопчик змучений стояв...
«Що з тобою, де упав ти?!
Зранив голову свою?»

Сумно й гордо відповів він:
«Так, я впав... але в бою...
Ти не чув хіба сьогодні,
Як гриміли тут громи?
Бились з ворогом ми славно
І вмирили славно ми...
Я лежав і бачив очі
Карі, сині, голубі.
Як квітки цвітуть, сміються,
Ні сльозинок тобі.
Оточив нас дужчий ворог,
Покосив усі квітки.
Обіцяли нам підмогу –
Не наспіли козаки...
Обіцяли нам набої...
Ах, коли б вони були,
Ми напевне їх розбили б,
Бо ми бились, як орли...
Десь захована там зброя,
Десь закопана в землі.
Ми тепер ідем шукати –
І ми знайдемо її.

Ну, а ти, як прийдеш в місто,
Моїй матері скажи:
«Син твій впав в бою, як лицар,
Горда будь, а не тужи».
А тепер прощай! Я військо
За собою поведу.
Я – отаман... Я вестиму!
Зброю перший я знайду».
Мов крило, простяг він руку,
Блиснув шаблею в руці...
Крикнув голосно і дзвінко:
«По набої, молодці!»
Наче скошені косою
В полі чистому квітки,
Як один, почувши голос,
Повставали вояки...
І пішли шукати зброї...
Спів поволі затихав...
Срібним лебедем у хмарах
Місяць груди обмивав.

(1931)

Студенти
на станції Крути,
фото незадовго
до бою

Михайло МИХАЙЛЮК

На маргінезі прочитаного

Єсенін і Маяковський. Два протилежні поети – одна доля

В 1925 році, в одному з петербурзьких готелів, тридцятирічний поет Сергій Єсенін кінчає життя самогубством, написавши кров'ю з перерізаних жил останній потрясаючий вірш, який кінчається рядками: «В этой жизни умирать не ново, / Но и жить, конечно, не новей».

Поета «засмоктало» божемне розгульне життя початку двадцятого століття в столиці Російської імперії, яке панувало в літературних колах, де рікою лився алкоголь і процвітала розпуста. Крім того, Єсенін не сприймав і не розумів більшовицької революції, нова ідеологія була чужа ліричній душі вчорашнього рязанського юнака, котрий оспівував патріархальну «Русь». В одному з віршів він з боєм пише, що навіть «із цим сонцем-Леніном холодна планета нагрівається важко».

А революційний поет Володимир Маяковський бойовито відгукується на самогубство Єсеніна: «В этой жизни умирать не трудно, / Построить жизнь значительно трудней».

Та не мине багато часу і світ дізнається, що у своїй кімнаті Маяковський покінчив з собою пострілом із револьвера.

Про все це дізнаємося, зокрема, і з роману італійського письменника Курціо Малапарте «Бал у Кремлі».

Малапарте приїхав до Москви влітку 1929 року.

«Його бачили скрізь – на урочистих зборах у Великому театрі, в посольствах іноземних держав і кабінетах наркомів, у театрах і музеях, архівах і бібліотеках, на балах і бенкетах, серед політиків, літераторів, артистів, робітників, де зав'язувалися знайомства, повідомлялися новини, лунали веселі, часом ризиковані жарти», – пише Юрій Педан у 11-12 числі журналу «Всесвіт» – 2003, де друкується роман.

Він же окреслює політичну атмосферу в Країні Рад того часу:

«Кінець 20-х років був завершальною годиною пологових потуг народження сталінізму, критичною точкою перетворення радянського суспільства з напіваморфної маси на моноліт, зцементований ідеологією, штучним ентузіазмом, гіпнолітичним поглядом вождя з-за веж кремлівської фортеці. Водночас відбувся старанно прихований,

але необоротний процес деградації комуністичної верхівки СРСР, її морального падіння. Саме це вражаюче становище стало предметом головної уваги Малапарте і темою його численних публікацій».

До атмосфери «народження сталінізму» і «штучного ентузіазму», звісно, не зміг би пристосуватися «аполітичний» Сергій Єсенін, більше того – почалося цькування поета-трибуна Маяковського, котрий читав свої полум'яні поезії на велелюдних московських площах, де мали звучати тільки гаркаві промови вождя, майбутнього тирана Сталіна. Навіть Ленін у свій час не злюбив був Маяковського, називаючи його поетом, котрий «горланить постійно». Настав час графоманів, таких як Дем'ян Бедний з його агітками, якого влучно осміяв Сергій Єсенін: «Вчера я вслух прочел его стихи и в клетке сдохла канарейка».

Ось що пише про цього бездарного віршописця Курціо Малапарте у романі «Бал у Кремлі»:

«З гучномовців на стовпах біля церков лунає жирний розгонистий голос Дем'яна Бедного, голови Спілки воєвничих атеїстів і автора «Євангелія від Дем'яна», де розповідається про такого собі Христа, народженого в будинку розпусти молодою шльондрою Марією.

– Товариші! – горлав він. – Христос – це контр-революціонер, ворог пролетаріату, саботажник, брудний троцькіст, що продався міжнародному капіталові! Ха-ха-ха!

...На площі Свердлова масний голос Дем'яна Бедного лунув із гучномовця на колоні Большого театру: «Христос не воскрес! Христос не воскрес! Він намагався злетіти в небо, але був збитий славною червоною авіацією. Ха-ха-ха!»

– Товариші! – ревів Дем'ян Бедний із гучномовця, що висів на фасаді Московської ради...»

УРЕ називає Дем'яна Бедного визначним російським радянським поетом, підкреслює, що його як одного з представників пролетарської літератури високо цинив Ленін. Отже цей віршописець-графоман, ім'я якого давно вже кануло в забуття, в УРЕ стоїть на рівні з Єсеніном, Маяковським, Пастернаком...

І як курйоз: окремі ранні твори Дем'ян Бедний писав українською мовою, якої, мабуть, навчився у Києві, де закінчив військово-фельдшерську школу...

Лідія ХОДАНИЧ, кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри педагогіки та психології
Закарпатського інституту післядипломної педагогічної освіти

ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ОПОВІДАнь ДЛЯ ДІТЕЙ МИХАЙЛА ТРАЙСТИ

Те, що література для дітей виконує в культурі свого народу додаткову функцію як педагогічний засіб, не викликає заперечень. Ця функція надзвичайно важлива – забезпечення процесу соціалізації особистості, формування майбутнього людини та людства. У такому ракурсі будь-який твір для дитячого читання сприймається в першу чергу як засіб виховання. Виходячи з того, що діти сьогодні вкрай мало читають, важливо, щоб твори, опановані ними, були вагомими з точки зору виховних функцій.

Творчість Михайла Трайсти містить ряд творів для дітей – оповідань, образків та казок, які виконують важливі соціальні завдання у ракурсі соціалізації підростаючого покоління. Наділені належною художністю, вони цікаві для нас ще й тим, що збагачують українську культуру – віддзеркалюють духовний світ українця Румунії, способом побутування в державі наближеного до побутування титульної нації, і ця наближеність укорінена перш за все в своєрідності природного середовища Карпат, однак вони не полишені і кровного зв'язку з типовою ментальністю південно-західного українця. Образно кажучи, в реалістичних оповіданнях М.Трайсти «пахне» осінніми, весняними, літніми садами та сінокосами, у них «проглядаються» широкі панорами карпатських схилів. У них живе ліризм та гумор типового українського психотипу, його герої-діти тонко відчують лад природи та суспільства. Однак ця література, як і література українців Східної Словаччини, незаслужено мало відома та мало досліджена в Україні, а дослідження авторів з-за кордону рідко доходять до українських педагогічних обріїв, тому досліджуваний нами об'єкт знаходиться поза дужками українського наукового контенту.

Наша мета – на основі аналізу та узагальнень вияснити, у чому полягає виховний потенціал реалістичних оповідань для дітей Михайла Трайсти, а також визначити можливе практичне використання цих творів в умовах функціонування школи та формування гуманістичної особистості XXI століття.

Виклад. Михайло Трайста – представник молодшого покоління українських письменників

Румунії. Він народився 1965 року на Мараморощині в селі Верхня Рівня. Закінчив факультети журналістики і філософії Університету ім. «Спіру Гарет» та філологічний факультет Бухарестського університету, навчається в докторантурі Культурної школи мов та літератур. На цей час він відомий культурний діяч, журналіст, голова культурно-християнського товариства українців Румунії ім. Т.Шевченка, заступник голови Союзу українців Румунії, голова Комісії з питань культури, член Національних спілок письменників України і Румунії, Національної спілки журналістів Румунії. Як дитячий автор дебютував у 2004 році збіркою «Калинові ранки», згодом видав збірки оповідань та казок «Малинові стежки» (2009), «Степанкова читанка» (2015).

Основний герой оповідань М.Трайсти для дітей – **людяність та доброта**, що проглядають з описаних автором ситуацій та життєвих колізій; автор наче постійно привчає дітей до того, що світ двополюсний, навчає свого читача відрізнити добро і зло, акцентує не тільки на тому, що вчинки бувають моральними й аморальними, а й на тому, що є умисні і ненавмисні за результатом негативні вчинки. Хто б не діяв у творі, він відштовхується в своїх учинках від морально-етичних переконань та гуманних цінностей, що давно усталені в світі. Автор ніби застерігає: світ – це видимі і приховані зв'язки між речами, він багатомірний, неоднозначний, тому сприймати подію чи явище лінійно не коректно.

Герої М.Трайсти сприймають **світ через призму позитивних емоцій**, що дуже важливо особливо в умовах всезростаючого песимізму.

Людина зображується в її **суспільних зв'язках та контактах**, у фоні її життя завжди присутні світлі кольори добра та темні – зла, тому важливо не помилитися у виборі, і що головне – людина діє у колі **рідної природи**, з якою вона становить єдине ціле.

Засади сім'ї, зв'язок поколінь у житті дитини відіграють далеко не останню роль. Сучасні педагогічні студії трактують поняття «сім'я» як одну з найважливіших цінностей, створених людством за всю

історію його існування. Серед суспільних інститутів сім'я займає пріоритетне місце і знаходиться в центрі уваги досліджень різних наукових напрямків. Сім'я – базовий соціальний інститут, який відповідає за продовження роду та відтворення суспільства в його членах. Дитина щаслива, коли поруч із нею знаходяться розумні дорослі – і не лише батько, мати, а й брати, сестри, дідусь, бабуся. Сім'я дає дитині генетичне і соціальне успадкування. Якщо генетичне успадкування – це пасивний і стихійний процес, який відбувається на біологічному рівні і не залежить від волі й бажань особистості, то соціальне успадкування є цілеспрямованою діяльністю, що базується на досвіді попередніх поколінь. «Якщо в дитини проглядаються такі риси, як грубощі, жорстокість, лінощі, неохайність, схильність до обману, крадіжок, неповага до старших, лихослів'я, зверхність тощо – це також наслідки соціального успадкування. У генній інформації якості соціальних дій за спадковістю не передаються», – вважають сучасні українські науковці [5, с.30-31].

Михайло Трайста у своїх творах підносить роль сім'ї, непомилно визначає виховну сутність дій і взаємин її членів, через призму життєвих ситуацій доводить дитині, що цінність родини найвища. Це бачимо в оповіданнях «Сонька-гармонька», «Топірець», «Іванкова колекція».

Люди від природи різні, інколи це стає приводом для відчуженості. Так, в оповіданні «Сонька-гармонька» письменник виводить життя дитини з особливими потребами – сліпої дівчинки Соні. Зауважимо, що тема життя таких дітей – рідкісне явище в літературі для дитячого читання, здорові діти зазвичай мало обізнані з життям обділених одностатків, і цим оповідання «Сонька-гармонька» уже заслуговує на особливу увагу щодо його введення в коло дитячого читання. В історії дівчинки-героїні маємо ще одне лихо: Соня росте без батька, а вітчим, як і його двоє синів, недолюблює дівчинку. Таким чином, у Соні ще одна нерозв'язна проблема – соціальна ущербність, ускладнена емоційно-етичним викликом. Однак світ не без добрих людей,

саме зустріч із ними вирішує долю дівчинки на перспективу. Автор наче показує на доступному дітям рівні силу добра. Твір ненав'язливо вчить дитину складати характеристики особистостей за їх вчинками, розвиває спостережливість, критичне мислення, емоційне бачення, спонукає до морального самовизначення, а головне – твір здатен викликати в дитини співчуття, бажання співпереживати, а тому – допомогти талановитій Соні, яка несправедливо обділена багатьма речами, необхідними кожній дитині, у першу чергу – любов'ю й увагою близьких. Тут справджується судження психологів про те, що «позитивні зміни особистості можуть виступати наслідком її зіткнення з конфліктами» [1, с.78]. Соня – сильна особистість, яка дуже рано усвідомила, чим може і хоче займатись у житті, і таке усвідомлення стало енергетичним мотиваційним спрямуванням її розвитку. Це образ обділеної фізично людини, яка не скорилась обставинам, не сприйняла зневіру в свої сили з боку оточення і вийшла переможцем. Не тільки той факт, що Соні зустрілись добрі люди, які її зрозуміли і взяли допомоги, приводить Соню до перемоги. Маленький читач розуміє, що перемога дістається Соні також ціною вагомих власних зусиль: вона без допомоги дорослих, без учителя вивчила мову Брайля, опанувала нотну грамоту, бо вона, нарешті, сама хотіла змін на краще.

У центрі більшості оповідань для дітей Михайла Трайсти – **моральне самовизначення особистості**. «Морально самовизначатись означає свідомо зорієнтуватися в системі етичних цінностей, у виборі життєвої позиції, виходячи з єдності як особистих, так і суспільних інтересів. У результаті виникає стійка моральна визначеність способу мислення, способу життя, що виражає соціальну надійність особистості, її здатність бути господарем своєї долі, власного щастя» [3, с.43]. Читач спокійний за долю Соні в майбутньому саме тому, що автор переконав нас: ця дівчинка не лише чекає на подарунки долі – вона сама здатна вплинути на власне життя.

(Далі буде)

Література

1. Бех І.Д. Виховання особистості. У 2-х книгах. Книга 1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. – К.: Либідь, 2003.-280с.
2. Бех І.Д. Духовно-ціннісне переживання матеріалу: сутність та виховна роль/ Педагогіка і психологія.-2013.– №1. С. 63-66.

3. Вознюк Н.М. Етико-педагогічні основи формування особистості. – К.: Центр навчальної літератури, 2005.-196с.
4. Карпенчук С.К. Теорія і методика виховання. – К.: Вища школа, 1996. – 307с.

5. Кузьмінський А.І., Омеляненко В.Л. Педагогіка родинного виховання. Навч. посібник. – К.: Знання, 2006. – 328 с.

6. Подласый И. П. Педагогіка. Новый курс. В 2-х книгах. Кн. 1.-М.: ВЛАДОС, 1999.-574с.

7. Трайста М. Степанкова читанка. Оповідання і казки для дітей. – Bucuresti: RCR Editorial, 2015. – 185 с.

8. Трайста М. Малинові стежки. Оповідання і казки для дітей. – Bucuresti: RCR Editorial, 2009.– 96 с.

Михайло Гафія ТРАЙСТА

ОЛЕКСАНДР ГАВРОШ ВІДРОДЖУЄ МІФ ПРО ПИНТЮ ХОРОБРОГО

(Продовження з № 282)

Перед тим, як почати літературний аналіз повісті Олександра Гавроша «Пригоди тричі славного розбійника Пинті», і після поданих історичних довідок про Пинтю Хороброго, на нашу думку, варто б глянути, яким постає образ опришка в румунському та українському фольклорі. У Гавроша Пинтя народився в зеленій Верховині (мабуть, вдуманому автором) селі Три Пеньки, і назвали його Григором на честь небіжчика діда «відомого баляндрасника і весільного старости». За давнім карпатським звичаєм, на хрестинах стали йому подавати до рук різні предмети, але майбутній розбійник не обрав хліб, ні знаряддя, навіть ні книжку, а відьмацьку люльку.

В українських та румунських легендах немає одностайності стосовно місця народження Пинті, в яких він родом з Галичини, Ардялу, Трансильванії, Рахова, Мараморощини, Закарпаття і т. д. Більшість народних переказів зберегли спогад про практичну невразливість Пинті Хороброго для куль та іншої зброї. Також джерела не є одностайними щодо того, як він набув відносного безсмертя, але кожна оповідь про це вражає подробицями. З української легенди «Пинтя Опришок» виходить, що він був родом «із Ардяли», народився тринадцятою дитиною в убогій сім'ї. Будучи малим хлопчиком, випасав ягнята, щоб допомагати хворим батькам, але після того, як убив пана каменем, втік до лісу, де зустрів старого ватажка опришків, який взяв його до себе, вимастив чорною мастю від голови до ніг, щоб той став сильним і щоб куля його не брала (тільки під лівим плечем залишив клаптик білого тіла), і поставив його капітаном над опришками. Зраджений

грушевським ігуменом, Пинтя потрапляє до темниці, звідки його визволяють опришки, після чого робить дубову гармату, з якої стріляє і знищує Грушевський монастир. Опришок помирає зраджений своєю коханкою, якій признається про своє вразливе місце під лівим плечем. Побачивши, що помирає, Пинтя вирив у лісі яму, заліз у неї і наклався великим каменем.

Легенда «Як Пинтя дістав силу і як її втратив» розповідає, що Пинтя народився у Рахові і був єдиним сином у батьків, які помирали, а виростила його ворожка, від якої він викрав три зачаровані конопляни, з яких зробив собі пояс, а коли оперезувався ним, то відчував надзвичайну силу. Після того він бореться з чортом, вбиває його і маститься його кров'ю, щоб кулі не брали та шаблі не рубали, але тої крові не вистачило, щоб вимастити і плечі. Сильний і непереможний Пинтя йде на війну з турками, перемагає їх, а опісля щоб зрівняти багатих з бідними, робить дерев'яну гармату, з якої стріляє по Хустському замку і знищує його. Як і в попередній легенді, опришок признається своїй коханці, в чому секрет його сили (в конопляному поясі), а коханка зраджує його, і таким чином Пинтя зловили і повісили біля Королевого. Легенда оповідає, що від Пинті залишився величезний чобіт, в який вмистився б середнього зросту чоловік, і що той чобіт знаходиться в одному з музеїв Ардялу.

В легенді «Про життя і смерть Пинті» сила опришка – в його сорочці, а мав він таку силу, що однією рукою піднімав вола. Пинтя убив чорта, який знущався над селянами, за що його заперли у Хустському замку, але він розбиває двері темниці і виходить на волю,

**Змуровали люди замок –
король зрадувався,
стрілив Пинтя із канона –
і замок розпався**

а Хустський замок нищить, вистрілюючи в нього з дерев'яної гармати, яку зробив своїми руками. Опришок гине через свою коханку, яка підмінила йому сорочку.

Також існують дві легенди про знищення Хустського замку. В одній з них Пинтя був родом з Галичини і опришкував на Закарпатті, а коли побачив, скільки людей зганяють на роботу до Хустського замку, то змайстрував гармату з яворового дерева і вистрілював два рази, знищивши замок дощенту. В іншій не споминається, звідки був Пинтя родом, але так само, як і в першій, стріляє два рази (з в'язової гармати) і руйнує Хустський замок.

В іншій легенді Пинтя постає угорським опришком, який зруйнував замок у Бурштині під Чечовом. Він і дуба на гору, що стояла над замком, і кинув його звідти на замок (цікаво було б дослідити угорські легенди про Пинтю Хороброго, ми впевнені в тому, що вони існують).

З легенди про Велятино виходить, що це село назвали на честь Пинті Хороброго, який був велетнем, бо в той час на Хустщині ходило дванадцять розбійників-велетнів, а Пинтя був найсильнішим з них. Він жив у печері в Малих Лазках, а з гори Кобили вистрілював з дерев'яної гармати і зруйнував Хустський замок. Його сила полягала в трьох золотих волосинах, які він носив під лівим плечем, і про які признався своїй коханці татарці чи циганці, яка зрадила його. На честь Пинті Хороброго у Велятині проходить фестиваль «Пинтя Фест», організатори якого відновлюють легенду про місцевого героя, традиційним для цього фестивалю став вистріл із гармати. Також 9 вересня 2017 року тут було урочисто відкрито музей «Пинтьова оселя». Він присвячений постаті легендарного опришка, а 2015 року під час фестивалю було відкрито пам'ятник Пинті Хороброму. Крім того, працюється над Міжнародним туристичним проектом «Шляхами Пинті».

Окрім гарних і цікавих вищезгаданих легенд, існує ще одна, в якій йдеться про те, як Пинтя Хоробрий передав свою силу Олексі Довбушу. В цій легенді Пинтя отримує силу, вимастивши своє тіло відьмівським варивом, але під лівим плечем зостався невимашеним клаптик тіла, про це він признається своїй коханці, яка зраджує його. Перед смертю Пинтя відходить у ліс, де передає свою силу молодому парубку Олексі Довбушу, якого зустрічає випадково. «Дихнув тричі Довбушеві в рот, видихнув із себе всю силу і вмер, а Довбуш став дуже сильним. Правда не таким, як Пинтя, бо лише половину

Пинтьової сили дістав – друга половина старого опришка витекла з кров'ю...»

Також про легендарного опришка український народ склав пісні. Нам вдалося знайти дві з них: «Сидить Пинтя у темниці» та «Співанка про Пинтю». У першій Пинтя сидить у темниці і звертається до свого батька:

*«Іди, няню, пожалій ня,
За сто злотих викупиня!»*

Батько відмовляється викупити сина-опришка:
*«Як сто злотих маю дати,
Не буду тя сином звати!»*

Пинтя звертається і до матері, брата, сестри, які зрікаються його. Тільки його кохана погоджується викупити його:

*«Хоч бе-м, милий, кужіль пряла,
А сто злотих за тя б дала!»*

У другій пісні «Співанка про Пинтю» опришок сидить ув'язнений і звертається до своєї милої по допомогу:

*«Продай, продай, дівчинонько, коня вороного
Та викупи із темниці Пинтю молодого.»*

Дівчина продала і коня, і корову та викупила не тільки Пинтю, а також і його побратимів. Після звільнення з темниці Пинтя «розбиває панів» і руйнує замок:

*«Стрілив Пинтя із канона, і замок розпався.
Із канона Пинтя стрілив, добре в замок вцілів.
То вам, пани, за темницю, за людську бідницю.»*

Український музикант, лідер гурту «Пропала Грамота» кандидат історичних наук та археолог Павло Нечитайло теж склав «Пісню про опришка Пинтю Хороброго».

Ось таким постає легендарний герой в українському фольклорі. В наступному числі розглянемо, як його змальовує румунський.

(Далі буде)

Використані матеріали:

1. Іван Сенько, Збірник «Ходили Опришки», <http://carpathians.eu/karpatskii-narod/istorija-ta-minule/oprishki/pershi-ruinivniki-pidvalin-panshchini/pintja-oprishok.html> (консультовано 24 грудня 2017 року).
2. Юрій Гарматний, Пинтя – таємничий капітан опришкіе, http://garmatny.blogspot.ro/2017/04/blog-post_29.html (консультовано 26 грудня 2017 року).
3. Загубель Хустського замку, <http://www.kolyba.org.ua/biblioteka/legendi-zakarpatjalegend3/141---> (консультовано 26 грудня 2017 року).
4. Олександр Гаврош, Пригоди тричі славного розбійника Пинті, Видаництво Богдан, Тернопіль, 2016 р.

Іван РЕБОШАПКА

УКРАЇНКА БУХАРЕСТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ – ОДНА ІЗ СКЛАДОВИХ РУМУНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ (XXXVI)

Фольклористика. 18. Статейні наукові осмислення

(Продовження з № 282)

У кількох розвідках автор даної статті розглянув питання семіотичної комунікації у народнопісенній обрядовій творчості, в якій дану функцію виконують символи¹.

Визначення поняття про символ сформулював 1938 р. основоположник семіотики американський мовознавець Чарльс Морріс у своїй праці «Основи теорії знаків»². Згодом це питання розглядали Роланд Бартес, Й. Мукаржовський, Умберто Еко, Алджірдаас Греймас, Мірча Еліаде, Теренс Гаукес, Юлія Крістева, Юрій Лотман та група семіотистів університету з м. Тарту й багато інших.

Семіотика – це дисципліна, яка вивчає мовленнєву символічну систему й її комунікаційні функції, виходячи з передумови, що ми живемо в світі постійної семіологізації або в постійному «бомбардуванні» нас зі всюди великим числом смисленнєвих сигналів-знаків символічного значення, «розшифровуванням» яких чи взаємодією з якими психологічно орієнтуємося у суспільній обстановці, як визначають цей стан справ сучасні американські дослідники³.

Згідно з поглядами більшості семіологів і фольклористів, символ – це знак (код, шифр), який передає натяком (по-рум. *aluziv*), візуально (*vizual*) і слухом (*auditiv*) певну інформацію. Передані натяком – це зазвичай словесні знаки, оформлені переносними мовленнєвими вираженнями, як, наприклад, така дівчина вже «втратила свій вінок», що означає: вона позбулася цнотливості під час ритуалізованого весільного моменту «комори» (відомого у всіх народів Південно-Східної Європи), внаслідок чого перейшла у вікову групу заміжніх жінок, тобто «втрата вінка» – це символічне вираження її одруження. Теж словесними знаками-символами бувають і пісенні переносні вирази, наприклад, *зірвати квітку* чи *зламати калину* у весільній українській символіці означає «видати дівчину заміж»:

Ой ішли ми лугами,

Калину ламали.

«Вже тобі, Наталко,

Не гуляти з нами», –

попереджає весільний дівочий хор наречену, яка своїм одруженням перейшла у жіноцтво, і їй вже не можна

гуляти (на вулиці чи деінде) з колишніми подругами-незаміжніми дівчатами.

До візуальних знаків-кодів-символів належать ритуалізовані жести та дії, за допомогою яких у традиційній звичаєвості проводився жестовий «діалог». Жестом дарування, наприклад, дівчиною вишитої нею хустинки милому вона виражала свою прихильність (любов) до нього, а жестом прийняття дарованої йому хустинки милий виражав взаємну прихильність, що кінець кінцем вело до їхнього одруження. На заручинах жестом ставлення старостами на стіл принесеного ними хліба виражалась «пропозиція», звернена до батьків дівчини видати її заміж за парубка, від імені якого вони були післані. Якщо батьки, а перш за все, дівчина, були згодні з «пропонованим», то вони приймали принесений старостами хліб, а свою згоду виражали жестом дарування старостам їхнього хліба-знака. У випадку неприйняття «пропозиції» старостів дівчина подавала їм гарбуза, що було встидом для них, які зазнали «невдачі». Жестовим «діалогом» взаємної згоди старостів і батьків дівчини на Південній Буковині були так звані «обмінні калачі», даний звичай атестований і в тамтешніх румунів, як вказує Сіміон Флорія Маріан.

Слухові ритуалізовані знаки-символи – це зазвичай музичні мелодії, якими у різних моментах весілля повідомляється-наказується учасникам весільної «вистави», що саме їм слід робити далі. Виконанням музиками, наприклад, маршу – це знак, що наречені та женихові, разом з рідними та весільними батьками й іншими учасниками настав момент вирушати на вінчання до церкви. Момент забирання нареченої й її приданого повідомляється музиками спеціальною мелодією (На Південній Буковині, наприклад, румунською мелодією «*Busuiocul*») тощо.

Фольклорні символічні знаки (коди) – це своєрідний «алфавіт» традиційної сільської звичаєвої комунікації. Цей «алфавіт», як правило, загальновідомий тільки *insider*-ам, як називають англомовці жителів зазвичай традиційних сільських спільнот. Неналежні до цих спільнот – це *outsider*-и, які, не знаючи «алфавіт» перших, не вміють по-фольклорному спілкуватися з ними, тобто вони не в силі розуміти символічне значення фольклорних знаків-кодів (шифрів).

Створені протягом часу народним «фільтруванням» символічні фольклорні знаки набули певне значення, яке передавалося незмінним у синхронічному (по горизонталі) плані від одного людського колективу до іншого, а то – і від народу до народу (навіть і у випадку приналежності їхніх мов до різних лінгвістичних груп) та в діахронічному (історичному) плані – від однієї історичної епохи до іншої, що можна б зобразити слідуною схемою.

Фольклорна комунікація

А: передавач-*insider*, сільський виконавець

1/ Символічний меседж, переданий з незмінним змістом в *діахронічному* плані:

Б: приймачеві-слухачу-*insider*-у

Б1: -// -

Б2: -// -

Б3: -// -

∞ (До безконечності)

2/ Символічний меседж, переданий з незмінним змістом в *синхронічному* плані:

Б: приймачеві-слухачу-*insider*-у

Б1: -// -

Б2: -// -

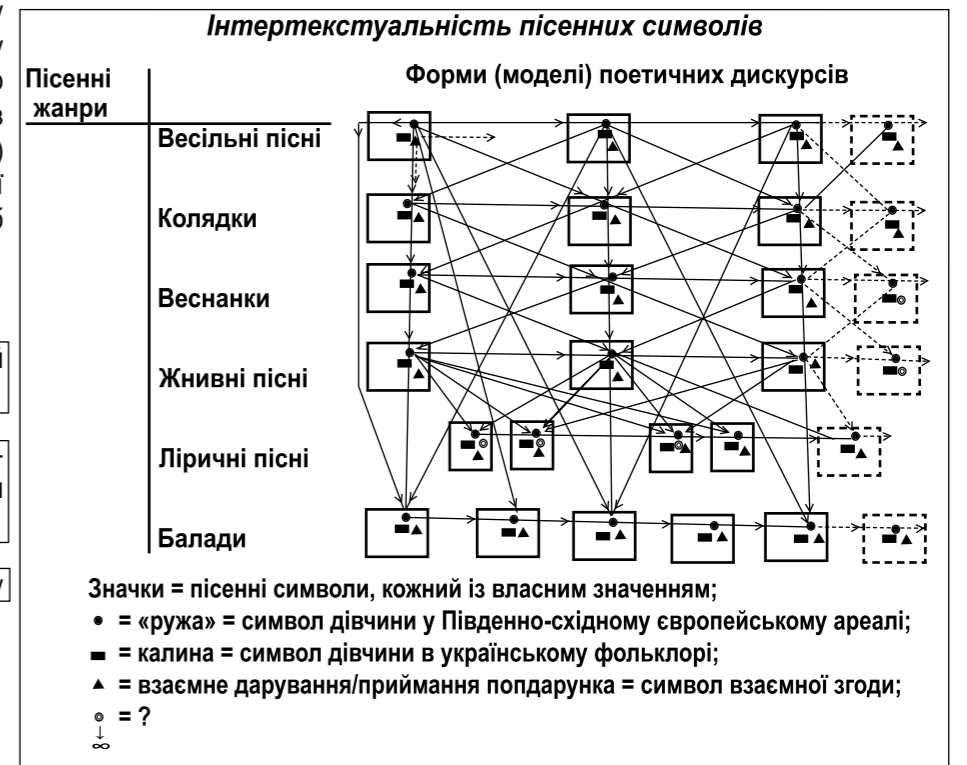
Б3: -// -

∞ (До безконечності)

Зовсім відмінна від фольклорної – літературна комунікація, в якій передавачем-*insider*-ом є письменник, що належить до певної літературної течії й йому властиві ознаки, притаманні всім побратимам по перу тієї чи іншої течії (він відзначаючись одночасно і своїми власними особливостями чи властивим тільки йому «почерком», інакше не був би творчою індивідуальністю), а його адресати-приймачі-читачі – це *outsider*-и, бо їм слід розкрити, «розшифрувати» невідомий їм меседж, закодований індивідуальним «почерком»-письменницьким стилем.

Інша визначальна риса знаків-символів це та, що набуте ними незмінне значення є своєрідною «сталою смисловою величиною», яка належить до, так би мовити, усного «інвентаря» «сталих величин» і використовується співцями у різних народних пісенних жанрах, коли вираженню їхнього меседжу по-художньому сприяє та чи інша «стала величина» (символ-знак-код-шифр). Тому-то символи-

смилові «сталі величини» відзначаються помітною інтертекстуальністю, тобто вони «мігрують» як смислові підходячі «зерна» з одного жанру пісень в інший, як це можна зобразити слідуною схемою.

Явище «міграції» фольклорних символів проілюструємо мотивом *загублення вінка*, який своїм сталим символічним значенням сприяє вираженню меседжа, специфічного зокрема тому чи іншому пісенному жанрові.

Вінок, – твердив ще Потебня, – спочатку представляв дівчину («Венок есть первоначально сама девица»), а вираз «дати за вено» «розшифровував» як «дати за венок, за девство» (О. Потебня, «Объяснения...», II. С. 556). Мотив *загублення/втрати* дівчиною свого *вінка-дівочості-цнотливості* («калини») тощо – це ключовий знак (код, шифр) весільної обрядової пісенності, який образно «перекладає» чи символізує (конотує) її перехід із сім'ї батьків у сім'ю тестя і тещі, тобто її одруження. У пісні із с. Зоріле Карашсеверінського повіту, виконуваний по дорозі з вінчання у церкві, «узаконення» факту заміжжя поетично зображено символом *втрати вінка*:

Ой, вінку зелененький,
Сама я-м тя вила,
Пану Богу дякувати –
У щастю тя зносила.

Пану Богу дякувати,
Святому Миколі,

(Продовження на 22 с.)

УКРАЇНКА БУХАРЕСТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ – ОДНА ІЗ СКЛАДОВИХ РУМУНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ (XXXVI)

(Продовження з 21 с.)

Што ми вінок зелененький
Красний на престолі.

(наш зб. «Народні співанки», 1969, с. 125-126). Наприкінці пісні засвідчено існуючий у деяких місцевостях звичай оставлення вінка нареченої в церкві. *Загублення вінка-заміжжя* дівчини кодифікувалося виконуваною дівочим моравським хором пісню, в якій від імені нареченої хор запитувався: «...загубила я вінок, зелений мій віночок, хто його знайшов?»

У колядках мотив *втрати вінка* виконує функцію символічного побажання обколядованій дівчині щасливого заміжжя в наступному після Різдва новому році. В українських колядках (і в слов'янських) це побажання зображається як таке, що здійснюється уже в момент колядування, за допомогою представленої в попередній статті поетичної моделі «випробування любові», згідно з якою жоден член сім'ї не в силі найти загублений дівчиною вінок, а тільки її милій:

– Миленький, іди, віночок найди.
Миленький пішов, віночок найшов.

За цією ж поетичною моделлю даний мотив поетизований у хорватських колядках: «в чорногорі» біля вогню – «коло плеше» (подібн. укр. «круглий танець») + «*Ва тем коли джевојчица, / Лепи вјенчек ју на глави. / Спунул ветрек, јоднесел га. / «Иди, јотец, донеси га!» / Ишел јотец, не га нашел, не донесел. / [не знаходять вінок ні мати, ні брат, ні сестра] / «Иди, Љуби, донеси га!» / Ишел Љуби, де га нашел, / је га нашел и донесел». У болгарських колядках дівчина пускає свій вінок на Дунай [в укр. кол. дівчина чеше коси і кидає на Дунай], наказуючи йому, щоб плив до двору молодця і дався в руки тільки йому, а не членам сім'ї. Мотив *загублення вінка* наявний і в румунських колядках, але вони не побудовані, як українські, польські, хорватські й інші слов'янські за повною схемою «випробування любові», їх персонажами є тільки дівчина і знахідники-колядники (як у польських колядках), які не хочуть повернути дівчині знайдений вінок, бо в них – «*брати не одружені, як і молодці-колядники*» (як цікаво: така мотивація наявна в українських колядках дівчини): «*A pierdut Mița cununița. / «Măi băieți colindători, / Nu cumva ați găsit-o voi?» / «Am găsit-o, / Nu ți-om da-o, / C-avem frați, / Necununați, / Și feciori colindători».**

Мотив *загублення вінка* наявний у веснянках, зокрема у хороводних. Ось приклад російської хороводної пісні, побудованої за зразком *обрядового*

паралелізму, пісні, в якій круглий танець водить не дівчина (як в українців, хорватів і ін.), а молодець. Пісня побудована за моделлю «випробування любові»: «*Водил я таночек, сронил я веночек. / «Батюшка, поди, родимый поди, / Со мной походи, венка поищи!» / Батюшка пошел, родимый пошел, / Венка не нашол. / [далі – решта членів сім'ї не знаходять вінок] / Девушка пошла, красная пошла, / Веночек нашла».*

До ритуального «інвентаря» загублених символічних предметів входило і *загублення намиста*, значеннєво синонімічне із *загубленням вінка*. У гуцулів *загублення намиста* розігрувалось на весіллі: після символічного «продажу» (дуже давно – ефективного) нареченої та вручення її женихові, він зубами розривав нитку намиста, яке розсіювалось по землі. Тоді весільна матка завивала наречену (= жест її покривання), що символізувало перехід у жіноцтво. У веснянках, виконуваних недалеко до початку літа, мотив *загублення намиста* зустрічається і не в символічному значенні: «*Да мати дочку била, / Що намисто загубила».*

Мотив *загублення вінка* з прямим його значенням зустрічається у баладах, як слідує, змістовно подібна до Шевченкової «Катерини»: «*В широкім полі / Стоєли жовніри. / Єк стоєли, так стоєли, / Радили радочку. / Дівка з ними постоела, / Віночок загубила. / «Далеко не ходила, / Лиш по городочку, / Де ж я тебе загубила, / Зелений мій віночку? / Піду я до церкви / Та стану за двері, / Подив'юси на драгона – / Влеюси слозами: / «Драгоне, драгоне, / Лице мальоване, / Широка та долина, / Де ми розмовляли» (Народні співанки», № 215, с. 234)*

Присутній даний мотив і в ліричних піснях на тему заличання: «*У високій полонині / Кажє хлопець дівці: / «Даруй мені, дівко, вінок, / А я тобі вівці» / «Твої вівці виздыхають, / Нічь з них не буде, / А з мого вінка зеленого / Вісілічко буде».*

(Далі буде)

Примітки

1 Ioan Rebușarcă, *The Symbol as a Fundamental Component in the Discourse of Folk Songs*, наукова доповідь, представлена 1 квітня 1993 р. у Семінарі Студій (Studies Seminar Series) Департаменту слов'янських і східно-європейських студій (Department of Slavic and East European Studies) Едмонтонського університету (University of Alberta, Edmonton, Canada); *Idem*, «Analele Universității din București. Limbi și Literaturi Străine», 2000, p. 39-58.

2 Charles Morris, *Foundation of the Theory of Signes*, 1938.

3 Jerome G. Manis, Bernard H. Meltzer, *Symbolic interaction. A Reader in Social Psychology*, 2nd edition (Boston: Allyn and Bacon, 1967).

Ой, ти вінку із барвінку

(Банатська українська народна пісня)

Запис, нотація і обробка мелодії Івана Лібера

Помірно

1. Ой ти, він- ку із бар- він- ку, А він- ку, а
він- ку, Му- сі- ла- м тя за- мі- ня- ти
За бі- лу хус- тин- ку. За бі- лу хус- тин- ку.

1. Ой ти, вінку із барвінку,
А вінку, а вінку,
Мусіла-м тя заміняти
За білу хустинку. /двічі

Так ми мамка побажала:
«Не май, синку, долі». /двічі

2. Ци віночку з барвіночку,
Вид сонечка-с не в'яв,
Доки тебе хлоп молодий
Із гоповки не зняв. /двічі

6. Кажє мама женитися:
«Женися, синочку,
Бо я сама не бирую
Випрати сорочку». /двічі

3. Та ци прийшов біпий легінь,
Кой ми вінки вили,
Та як на ня позазирав,
Што го нуди ймипи. /двічі

7. Кажеш, мамо, женитися,
Я ся, мамо, вженю,
Як приведу невістицю,
З хижі тя вижену. /двічі

4. Виддаєся дівка біла,
Виддає, виддає,
Сама собі вінок плете,
Нікому не дає. /двічі

8. Ци де тота, любий синку,
Правдиця постала,
Штоби мене невістиця
З хижі виганяпа. /двічі

5. Ой віночку з барвіночку,
З самої тополі.

9. Ци постала, не постала,
Має ше постати,
Вадь має ти моя жінка
До серця пристати. /двічі

Микола КОРНИЦАН

Верлібри

Гіпнотично

але та ріка текла навпаки
бо ж доносила сині сорочки
яких у цей момент ще носили
чужаки міста з-поблизу
доносила темні опівдні
і крила важкого неба
змішаного з вітрами заходу
даремно де-не-де сторчали
пірси масивного скла
прозористу воду не могло зупинити
одне лишень світло
згущене у відбитки
коли ми вже не могли йти далі
не могли покинути згадку
цього безкрайнього місця
цих берегів
на чий піску одначе вже не залишалось
жодного сліду наших кроків
бо невдовзі нам треба було відходити
може саме вночі
коли ріка палала інтенсивно
гіпнотично
спокусливо

Інші віддалі

може тільки відсвіт твоєї тіні
ще втримався там
чисте скло підіймалося з піску
мов вітряні щогли
долаючи чистоту прозорості
саяво в дзеркалах
водяні сходи й останній понтон
ти не міг згадати те чого я не бачила
лишалися тільки припущення
щось що тривало і в нашу відсутність
пізні від'їзди
коли марилося що тільки віддаляючи
повітря зможемо віднайти тьму
там де видніло усе
завжди
навіть і опівночі
коли матроси пересували дзеркала
мінючи забуту непізнаність
іншими віддалями
майже сипкого повітря

Фотографії

в твоїм світі ніщо не є таким
яким вважаю що потрібно щоб було
ніхто не побоюється що забуде
пригадати головного
палкою постає тільки
повторна теперішність
аж до вичерпання
останнього задоволення
аж до здійснення бажання

іншої людини
то живий світ
без однакових облич
і без тих котрі могли б згадати інших
навіть і ненароком
в мить неувважності
уві сні який не віщує нічого
бо і там з'являються тільки незнайомі
з того міста не можна виїхати
бракує часу якого ти
уже повинна була прожити до цього віку
фотографії з головними подіями
та аніяких похоронів
від яких в будь-якому випадку
могла відмовитися

Абиякий берег

ми не бачили аніколи
протилежного берега
долали безмежні відстані
але потойбіч не зуміли дійти
не зустріли тих які відійшли
забули їх
покинуті дома наповнилися
землею і пільмою
виросли трави на дорогах
без повернень
камені на прибережжі
човни з чорного дерева
яких уже не торкав ніхто
тимчасом
інші прийшли щоби чекати
чужі і самітні
перед дзеркалом води
в якій вже не віддзеркалювалося аніщо
ані небо палаючого заходу
може тому що тільки разом
ми подолали занадто багато віддалей
вже не могли вірити
що і потойбіч
міг існувати абиякий берег

Михайло ВОЛОЩУК

Чому зітхаєш, дубе?

Чому зітхаєш край узлісся, дубе,
Чого тебе стрічаю у журбі?
Мабуть, тому, що холод тулить губи
До віт твоїх як вдень, так і вночі.

Чому сумуєш в самоті щоранку,
Чому тривожис в кожну мить себе?
Чи думаєш, що вітер до світанку
З твоїх гілок все листя обнесе?

Чому тремтиш, як хмари наступають,
Оповивають мрякою горби?
Чому тоді гілки твої ридать,
Немов згубили сонце назавжди?

Чому, як вихор раптово надходить,
Без крихти жалю віти твої рве,
В собі ти сил надійних не знаходиш,
Щоб знятися понад усе живе?

Чому, як осінь на луги сідає
І мідний лист скрашає дерева,
Оця краса тебе тоді страхає,
І чуєш в ній прийдешні холода?

Чому, як в небі громи затихають
І сніг вкриває далину сумну,
Гадаєш ти, що вмить тебе зрубать,
Поліна напиляють для вогню.

Ти не журись і не лякайся терпіння,
Якщо тебе торкнувся б лісоруб,
Над смертю ти знімись, і над корінням
Схились, воскресне з нього інший дуб.

Радій, душе

Радій, душе, що знову на селі
І у садах знов яблуні стрічаєш,
Дивись, кругом краса уся землі,
Яка з дитинства у тобі палає.

Дивись, там груші, там липовий бір,
Там рай цього первісного спокою,

А ти дзвени високістю і вір,
Що все це сяє і живе тобою.

Під поглядом твоїм з вишневих віт
Злітають зорі спілі пелюстками,
І небо злотним голосом трембіт
Перед тобою відчиняє брами.

А сонце падає на цвіт рясний,
Готове у безумі всю просторинь
Пронизати, та вітер весняний
Пустує далі у своїм мінорі.

Радій, душе, радій, що на землі,
Впивайся цвітом і щемі від болю,
Цей божественний сад – як на крилі
Кривава рана, – мітить мою долю.

Столиця дитинства

Сади відчинили ворота,
Мов зорі небесне вікно,
Ось жде біля рідного плота
Столиця дитинства – село.

І я, мов солдат, повертаюсь
З крилатої пісні, з путі,
І в маминих снах роззуваюсь,
Долаю стежини круті.

Тут верби співають, каштани,
Як зорі утомі і снам,
Тут тиша загоює рани
Своїм незрадливим синам.

Туди простягнулись дороги,
Де ще розквітає в імлі
Дитинство моє босоноге,
Мов радість всієї землі.

Теля там п'є з пригорщі воду,
Там олень вилизує сіль,
Буйніють тут гарні на вроду
Герої осінніх весіль.

Тут пісня від пісні зиходить
І в серці дівочім росте,
Тут вічність, мов дерево, родить
І повнить життя золоте.

Дивіться, село не німіє,
Скрипки не змовкають у нім,
Журба, наче даль, попеліє
І гасне в потоці живім.

Тут кожна краплина водиці
Заспрагло синів своїх жде,
Тому до цієї столиці
Мене безконечність веде.

Причина

Причина не в тім, що не каюсь,
Як каже мій дід, від гріха,
Хіба до гріха я звертаюсь
І прошу від нього життя?

Не всилі дехто зрозуміти
Мої поривання і сни.
Я хочу цим світом радіти,
П'яніти хочу од весни.

Хочу я на скрипці світання
Заграти красі будь-коли, –
Надії в мої поривання,
Як голуби білі, прийшли.

Корнелій ІРОД

КОСТІКА І-ИЙ

(Із циклу ПРОМАХИ)

(Продовження з № 282)

– Але почну з самого початку. Хочу підкреслити, що Спіру Гарет⁵ поставив школу на перший план зі всіх точок зору, включно щодо зарплати, і такий стан румунської школи тривав і після його смерті, аж доки захопили владу оці. І як я вже казав, існували й моменти, коли жилося важче, головню під час і після великих заворушень, але взагалі було б гріх говорити про недостатки. Навіть у найдалшому і найвідсталішому селі учитель був чільною фігурою не лише як місцевий світоч, а також і з точки зору життєвого рівня. Ось приклад. З моєї першої зарплати професора середньої школи я купив своїм батькам пару волів, поповнив дечим свій гардероб і залишилось ще грошей до наступного місяця.

Старий Рафаел Журебіє замовк, мрійливо усміхнувся, мабуть, своїм давнім милим спогадам.

– Але не лише це. Ге... Мав я в Бухаресті симпатію або коханку, як висловлюєтесь ви, сьогоднішня молодь. Ми були більш стриманими, більш пристойними... Ну, інші часи, інші манери. Отже, покохав я тутешню дівчину, вродливу Лілі; була вона єдиною дочкою майора, але ми так і не побралися, бо її батько конче хотів, щоб його зять був офіцером. Але, доки довідався про це, я цілий рік відвідував Лілі щонайменше раз в місяць. Елегантно зодягнений я сідав у Крайові о третій і десять в нічний швидкий поїзд – і вранці вже був у Бухаресті на Північному вокзалі. Залишав чемоданчик в камері схову багажу і заходив у голярню, що на пероні, потім до чистильника взуття, теж на пероні; далі я виходив на площу, що перед вокзалом, вибирав найкращу бричку, яка везла мене спершу на Каля Вікторієй до кафе «Нестор». Фурман чекав на мене перед кафе, а я замовляв закуску й чорну каву. За цей час кельнер посилав свого помічника, щоб купив мені два гарні букети свіжих квітів (один – мамі, інший – дочці), але букети обов'язково мали бути однакові, щоб не сердити нікого... І точно о десятій годині я приїжджав бричкою до Лілі додому. Тут бричка ждала якусь годину, скільки тривали мої короткі відвідини, під час яких я просив дозволу від батьків (якщо був і майор дома, якщо ні, лише від матері), щоб Лілі провела день зі мною: «шпацірувати» годину-дві затишними місцями Шосе (бричка супроводила нас), потім ми обідали в якомусь хорошому ресторані, далі йшли прогулятися парком Чішміджіу чи деінде. Під вечір

тією ж бричкою я привозив Лілі додому, де її батьки ждали нас з вечерею, яка тривала приблизно дві години, тобто до мого поїзда об одинадцятій. На вокзалі я давав візникові 5 леїв, і він був настільки задоволений, що хотів цілувати мою руку. Власне, вся та моя щомісячна подорож обходилася зовсім дешево.

Рафаел Журебіє подивився на мене трохи звисока, принаймні, так мені здалося, і закінчив висновком:

– У ті благословенні роки зарплата професора ліцею дозволяла йому, приміром, поїхати влітку до Парижу на місяць з жінкою і, скажимо, з двома дітьми без боязні залишитися без грошей до наступної зарплати. А сьогодні? Вам, юначе, вистачила б місячна зарплата, хоч вона більша від учительської, покататися на таксі Бухарестом цілий день, з ранку до вечора, як ото я колись на бричці? Ні в якому разі! Правда? А мене бричка коштувала всього-на-всього 5 леїв!

Симпатичний був професор Рафаел Журебіє та його давні спогади, але, на жаль, зустрів я його один тільки раз.

А Костіка, його племінник, всупереч Мартиним підозрінням, не втік з Румунії, тобто не залишився ні в одному з тих портів світу, куди допливав своїм торговельним судном. Повертався щоразу, а рідня та друзі раділи йому, майже без прихованої заздрості, що Костіка має таку рідкісну нагоду об'їздити чи не увесь світ: він то в Японії, то в Південній Африці, то в Бразилії, і звідусіль привозив їм невеликі подарунки. Декотрі з-між рідні навіть підказували йому, що саме бажать, щоб привіз він їм наступного разу.

Я ніколи не вимагав нічого від Костіки; власне, я й не мав якоїсь крайньої потреби, але й він ніколи не «обдарував» мене чимось з власної ініціативи, та я й не претендував на таке. Але вкінці 1962 року, а чи на початку 1963, не пам'ятаю точно, я таки попросив щось у нього. Моя колега Галина Пита жалілася на роботі, що ніде не може добути кальцій «Сандоз» для свого хворого п'ятилітнього сина. Ну, я й подумав попросити Костіку, щоб він привіз. Він якраз повернувся не знаю звідки і збирався рушати через тиждень у нову подорож. Галині я про це не говорив, щоб не будити марні надії, бо ще може статися, що... І я правильно поступив.

Одного дня Костіка знаходився у свого вуйка Ніку, оточений всією ріднею. Кожен просив, щоб

він щось привіз: «дівчата» зверху, тобто сестри Кока, Марчела, Санда і Ніна, також Вала та її брат Аді, Кокині діти, заявили свої претензії, навіть і Коча «замовив» нову бритву, Влад бажає черевика для лиж, щоб не говорити вже про Марту, котра конче захотіла французьких парфюмів, натурального шовку на дві сукні і велосипед для свого сина Соріна. Лише дядько Ніку і тітка Лізіка не просили нічого, ба навіть, сміючись, дядько Ніку старався оговтати всіх:

– Годі! Невже хочете, щоб Костіка приволік вам до Бухаресту увесь корабель?

Тоді наважився й я:

– У мене теж просьба, якщо можна... У нас на роботі моя колега шукає кальцію «Сандоз» для хворої дитини і ніде не знаходить. Якби міг ти привезти... Ось 200 леїв і, якщо ліки дорожчі, розквітаємося, коли повернешся.

– Аякже, пристараю, чому ні, навіть дуже радо, бо, певне, твоя «колега» молоденька та вродлива... – сказав Костіка, спричинивши загальний сміх присутніх. – Але грошей мені зараз не давай, запла-тиш, коли привезу.

Мене здивував і той факт, що Костіка відмовився взяти гроші, але і його байдужа усмішка, якою записував кожне «замовлення», хоч іншими разами виявлявся більш стриманим: «Тепер тобі тільки це, а решта хай залишиться на наступну мою подорож». Це спричинило моє підозріння, що Костіка має гадку вже не повернутися. Так воно і сталося. Був то останній раз, коли бачились ми з Костікою Журебіє. Він утік в Америку.

Аж через кілька років розказала мені Марта, як поступив Костіка. Остання його подорож як слюсара чи механіка торговельного судна була в Бельгію до Антверпена, звідки він уже не повернувся в Румунію. У Антверпені він заховався у надійного знайомого, у котрого пробув кілька місяців, під час яких зв'язався з своїм далеким родичем з Америки. Листи одержував Костіка на ім'я свого знайомого в Антверпені, щоб не дати жодної можливості румунським агентам напасти на його слід. А вже через кілька місяців він опинився у Сполучених Штатах Америки, здійснивши нарешті свою мрію, для якої стільки років готував дуже мудру стратегію.

Ще через два-три роки довідалися всі, що Костіка благополучно влаштувався в США, оженився на ірландці чи на шотландці, яка в наступні роки народила йому трьох синів. Але, – так плела плітки тутешня рідня, – єдине її хороше діло – це народження дітей, бо решта з неї толку, як з пса сала: ніде не працювала, не доглядала ні дітей, ні свого чоловіка, через що Костіка мав завжди дві роботи, щоб міг по-людськи утримувати свою сім'ю, а головню ледачу й марнотратну свою жінку. А хто

його знає, чи насправді так воно було, чи, може, то заздрісні плітки?

А в наступні роки втеча Костіки із Соціалістичної Румунії мала, так би мовити, і побічні наслідки, в тому розумінні, що змінила докорінно життя сім'ї Колімітри і «дівчат», тобто Мартиних двоюрідних сестер Марчели, Санди і Ніни. Аді (Андрей), шістнадцятилітній син Кочі першим з них утік за кордон. Конкретних подробиць не знаю. Здається, заховався в трюм корабля і доплив у Туреччину, а вже звідти хтось-яким Богом опинився у свого вуйка Костіки в Америці. Потім на протязі десяти-п'ятнадцяти років Адієві вдалося «перетягнути» в США всю свою сім'ю: маму, тата, сестру Валу та її чоловіка, але й трьох маминих сестер, тобто «дівчат» Марчелу, Санду й Ніну.

На протязі всіх років після втечі Костіки й аж до самої смерті Марта надіялася, а то й хвалилася, що зробить все можливе і поїде до свого двоюрідного брата в Америку. Пусті слова, бо нічого конкретного вона не робила для здійснення своєї мрії. Зате була постійною мішенню для Владових іроній.

А Костіка Журебіє, після того як осівся й одержав американське громадянство, почав частіше листуватись з ріднею із Румунії, головню із сестрою Ноні та з Мартою. Писав, що він здоровий, слава Богу, що оженився, що працює, що має трьох синів і таке інше, чим румунські «органи» не були зацікавлені.

Мені не посилав жодного листа, мабуть, щоб не пошкодити, бо листуватися в ті роки з «американцем» могло бути для мене дійсно небезпечно, оскільки Костіка мені не приходився ріднею.

І дивно, що після 1989 року, коли тут уже не загрожувала жодна безпека, пов'язана з його втечею, Костіка не відвідав Румунію. Але нині, у 2017 році, для нього такий поступок уже гей важкуватий: Костіці поверх 90 років, коли подорожі уже не радість, не втіха, а скоріше мука; крім того, сьогодні вже й нема йому чого приїжджати, бо, певне, бракує сентиментального поштовху: повмирили і Ноні, і Марта, і Влад, а ще давніше померли дядько Ніку і тітка Лізіка. Хіба, може, ще туга за рідною батьківщиною зове його... Чую, що і в Америці, крім Адія і Валиного чоловіка Раду, вже теж всі покійні: померли Коча, Кока, Марчела, Санда, Ніна, а минулого року покинула цей світ і Вала. Хай з Богом спочивають.

Настане час поступово відійти нам усім...

⁵ Спіру Гарет (1851-1912) – академік, професор, математик, астроном, соціолог; міністр Культів і народної освіти (1897-1899; 1901-1904; 1907-1010); Спіру Гарет реорганізував на модерних засобах румунську школу всіх рівнів. (К. Ір.)

Михайло Гафія ТРАЙСТА

ОВЕРРОННЕН

(Прозова коломийка для душі і серця)

(Продовження з № 282)

7. Болить дитинство, ой болить!..

Не знаю, як це в інших, але в мене завжди болить душа, коли повертаюся думкою в минуле... В те далеке, рідне, миле дитинство... в молодість... де нібито за кожним спогадом стоїть захований біль і чекає, щоб ущипнути за серце, вколоти душу і нав'язати слези...

Болить дитинство, ой болить!.. Воно зістається незагоєною, кровоточивою раною в нашій серці... прещасливим раєм – Єденським Садам, з якого нас прогнало життя лайдаче... Далеким-предалеким чарівним краєм, до якого мандруємо думками...

Болить дитинство, ой болить! Інакше і не може бути.

Стоїш перед могилами батьків, а повертаєшся думкою в дитинство, в те болюче дитинство... в якому бачиш матір рідну, єдину... бачиш її молодою, гарною, нахиленою над твоєю колискою, хоча і не пам'ятаєш цього, але бачиш її, чуєш ту колискову пісню:

*«Люляй, люляй, дитиничко, та й у колисочці,
Як люляє кукурудзик, у шметелиночці...»*

Чуєш її молитви до Всевишнього, в яких вона просить, благає, вимагає слізьми щастя, здоров'я і всіх благ земних для тебе...

А ось, заходить і батько – молодий, красивий, рум'яний, мабуть, надворі холодно..., посміхається до тебе, бере на руки й піднімає аж до самої стелі: «Щоб ти виріс, такий, такий, високий – доу пода!»...

Болить дитинство, ой болить! Коли ти стоїш перед старими, зморщеними, немічними твоїми далекими чи близькими родичами, сусідами чи просто односельчанами... поринаєш спогадами в дитинство і бачиш вуйка Ілька молодим і сильним, коли тобі хотілось теж так пр-р-рукнути на коней, як він, сісти

верхи і понестись вулицею, піднявши куряву... чи кинути ножем прямо «в очко», яке зазначив на волосському горісі край потоку... Бачиш і вуйка Василя, червоного в обличчя, його так і звали – Червоним, коли хотілось так гордо носити шапку морозянку, як він... і вуйка Івана бачиш, який тобі розкаже про «Наполеона» та французьких королів Людовиків, а потім ти в сільській бібліотеці перевіряєш, чи він не обдурив тебе... І вуйка Николая теж бачиш, як нахилиється до тебе: «Говори май дуже, бо вуйко глухий»..., тітку Василину бачиш, як грає на «Марічці», і співає разом з тіткою Марією «Цар сіонський побідитель», і тітку Анну, яка подарувала тобі перші піжами... Всі вони молоді і гарні!

Болить душа ой, болить! Бо з дзеркала на тебе вже не глядить маленький «Міцько», ні підліток «Мішко», ні парубок «Серпіко» чи «Міша Реті», як тебе звали в селі, навіть ні юний «пан сержант» чи «пан зіаріст», як тебе величали твої односельчани, а якийсь дядько, «вуйко Михайло», хоча, ще в силі, але дядько, якому вже... та, мабуть, не варто про це.

Тільки тепер розумієш, чому так сумно співав вуйко Дьорді Семенюк, кидаючи вилами сіно на віз:

*«Ой, радосте, молодосте, де-с ми са заділа?..
Полетіла в темний лісок та на дуба сіла...
Ой кувала зазучка на кедровум мості,
Ой вернуса, молодосте, подь до мене в гості...»*

Тільки тепер розумієш, чому вуйко Перчик витирав слезу з очей, коли по радіо передавали румунську пісню «Tinerete, tinerete, de te-aș mai avea»¹, а вуйко Бачі гатив кулаком об стіл, коли чув пісню «Anii mei și tineretea, uite-i, Doamne, cum s-au dus...»²

Щоб ви не говорили, а дитинство болить!

(Далі буде)

¹ Молодосте, молодосте, коли б ти в мене, ще була (рум. народна пісня).

² Роки мої і молодість, дивись, Боже, як промайнули (рум. народна пісня).

Мал. Василя СОКОЛЮКА

Дмитро ГОЛДИШ

ПОЛЯНСЬКІ ВОРОЖІННЯ ТА ВІРУВАННЯ*

Як са видгонят нисп'ячки

Коли дитина або якийсь чоловік імає нисп'ячки, аби могло спати робитса так: кладетса лишка (ложка) у оконце лицем вон (назовні), берутса див'їть трісок, аж нима трісок – див'їть стибел сирканиці (сірників) або див'їть свічок і, запалюючи тоти див'їть трісок, сирканиц або свічок, намірятса на див'їть хижий, де є фамілії молодий (аби сі говорили у ночі) і кажетса так: «Нисп'ячки, нитирп'ячки, ідіт на високу гору, на велику полонину, на чарлену глину, на білий пісок, на далеки море. Ідіт оріт – мою дитину лишіт, ідіт обсівайте – мою дитині покуй дайте, ідіт жніт – мою дитину лишіт, ідіт замочіт – мою дитину лишіт, ідіт обмивайте – мою дитині покуй дайте, ідіт шушіт – мою дитину лишіт, ідіт кіпайте – мою дитині покуй дайте, ідіт дирьгайте (вичісуйте вовну) – мою дитині покуй дайте, ідіт кужіль прядіт – мою дитину лишіт, ідіт сновайте – мою дитині покуй дайте, ідіт набирайте – мою дитині покуй дайте, ідіт идчіт – мою дитину лишіт, ідіт біліт – мою дитину лишіт, ідіт крайте – мою дитині покуй дайте, ідіт обшивайте – мою дитині покуй дайте, ідіт оболікайте – мою дитині покуй дайте, ідіт далеко, де нема ніякого ступня людського, і там перебувайте аж на віки, амініь.

Кажетса, што коли біжит звірина попри якус хижу і уздрит посвіт, а на оконци нима фірганка, тогди звірина глипнит на тоту хижу і принесет нисп'ячки, або присилат їх якас ворожка, котра видгонит вид себе.

За горівку

Аж хочіт хтос якогос чоловіка ци жунку, аби пив дуже горівку і аби ни муг без горівки, беретса перо из гуси, кладетса у горівку. І сидит воно у горівці один

гуд, а пуслі года даєтса тої горівки пити чоловікови – і тот ни можит без горівки, як гуса без води.

А коли видит жунка, што її чоловік лиш п'єт та й п'єт, аби 'го видбила вид горівки, робит так: «берет мийки из див'їть корчмий та й кладет у олягу (пляшку) из горівков, і несетса тота оляга у тимиту (кладовище), закопуєтса у один груб і сидит закопана див'їть дний, а пуслі див'їть дний даєтса пити чоловікови (котрий був заврожун або котрому са удаєт дуже горівка) і кажетса што: «як мийка обмиват погари, і як ім закопала сесу олягу, так аби була закопана горівка вид мого чоловіка, і як гидно є вид сії мийки, так аби було гидно мому чоловікови вид горівки», і так даєт пити чоловікови, доки вип'їт прічь, і булше так са изгидит горівка тому чоловікови, што булше аби і ни видів (а за сесе чоловік низнат нічо).

Аж за сеу ворожков нигодна видбити: даєт пити чоловікови чаю из гарбуза і видтак 'му булше не гия горівки.

Аж і из сим не видбила 'го вид горівки, беретса киртиця жива і душитса у горівці, і даєтса тої горівки пити чоловікови – і видтак булше ни п'єт тот чоловік.

Як кладетса знак у трепету

Коли хотіла якас баба-ворожка зробити лихо якомус чоловікови або жунці, добувала знак вид того, на кого була сердита, ішла у поле делеко, дес на межу, де була трепета (осика), заверчувала знак у трепету, і як вітер віяу тим знаком у трепеті, так тому чоловікови розум са колотиу, і боліло 'го прічь, а доктори битюг (хворобу) ни находили. І ни виздоровляв тот чоловік, доки ни нашли та й нзяли знак из трепети.

Записано від Марії Ганціг

* Збережено мову оповідача.

Анна ТРАЙСТА РУШТЬ

ДИКИЙ РАЙ

(Уривок з повісті)

(Продовження з № 282)

Андрій посміхнувся, почував потилицю так, як робив колись і його дід Чірібан, коли був у тупику, а потім, як і тоді, коли був малим, якимось несміло глянув на матір, засоромився та понурив голову. Мабуть, пригадав собі всі свої дитячі невинні гріхи, якими завдав клопоту його матері, котру любив і поважав так, як любив всіх своїх рідних, а між ними і Лалу, де народився і провів своє дитинство.

Відчувшись перед нею винуватим, тепер вагався, але побачивши веселі та зацікавлені погляди дітей і своїх сусідів, котрі мовчки чекали на його пригодницьку розповідь, підбадьорився:

– Яюсь восени, – почав він, – поза тим, як умер няньо, мама пушла на Дуброву укупати ріпу, а мене лишила г'аздувати із малим Василем дома, бо тих других браттю взяла за собов.

Корову я погодував, ягнят попас, а для свиней г'ія було зварити храбусту¹² свіжого із лісниць та пудбілля на полуденок, бо мама не встигла.

У тот день мої цімбори, не маючи старені дома, як і я, бо пушла на допомогу мамі, прийшли всі до мене: Мурешка, Гейза і Мігаль уйка Донія.

Раді, што не є нікого дома, ми скоро улізли на хлів, де мама держала дошки для помоста¹³, та взялися майструвати якусь клітку для заяцю. Мігаль та й Гейза «краяли» дошки пилков, Мурешка держав, а я бив звудзя. Так, як робив давно наш дідо Чірібан, най буде прощений!

Захоплений майстерством, я забув за ватру у возарни та не зварив свиням, котрі кувікали у кошарі, мов хтос різав їх, як на Святого Ігната перед Рузьдва, та хотіли розбити і валов¹⁴, і хлівці.

«Ну, што діяти? І што дати свиням?» – думаю я. Бо у тот гуд не вродили ні сливи, ані яблуні, тільки якісь груші-дички та й лісниці, котрих ми варили свиням, аби не були такі терпкі і квасні, бо інакше їх не їли. Але Николай Мурешка зразу виручив мене:

– Андрі, пусти свині та бери і янята, – каже ун. – Поведеме їх за Верьх, у великий ліс, бо – недалеко. Там – доста жолудю. Погодуются всі та й ми принесеме у бисагах дому їм на вечерю.

Я послухавса его та пушов із ними у жолудь. А оти другі два наші цімбори, Гейза та Мігаль, пушли собі дому та взяли і мого брата Василька до них.

– Ліс був і в нас. Чого не повели-сте свиней туй? – запитав його син.

– Був лісок, тільки – молодий. Дуби та буки родят лиш у тридцять-сорок году, – відповів Андрій.

– А свині держалиса вас? Хотіли йти у ліс так далеко?

– Свині були приучені, бо ми часто пускали їх по городу на пашу. А по-друге, були голодні та за зерном мелаю¹⁵, котре ми луцціли із кочана та метали¹⁶ їм по дорозі, держалиса нас та слухались аж до лісу.

– Давно гонили люди свиней на пашу у толоку, уд весни до осени, – приєдналась до розмови Васеленюкова.

– У Ковнику та у Коньовому зворі давно повно було свиней. Там люди лишили серед поля по дубови, букови, груші та лисниці¹⁷, аби мали сільські свині, што їсти уд весни аж до снігу, а до того мали і прохолоди у спеку. Лиш увечері сипали свиням якісь помії, і тільки, бо не було чім годувати дома, – підтвердила Петриха.

– Ані не г'ія було. Бо свині були годова і двогодова велика та не мож було добре їх годувати вара¹⁸, аби са не розбетегла. Нумай¹⁹ уд осінь годувала ї добре, аби було слиніна²⁰ товста, – пояснив Петрушка.

– Кожда маржина, лов²¹ чи корова, дісно²² або гуса саме знало дорогу до толоко і назад. Коли поверталоса гозо²³ по орсаг²⁴ та улицях, галасувало та бігало, што аж порох курился, – додав маляр Доні.

– А не топтали їх мотори?

– Удки мотора у тот час? Тільки пани, г'рофи²² та королі бренькали суди у брничці, коли везлиса на Коціль. А в суху погоду знимали порох аж до в неба, як і наші маржини, доку не було тролії²³ – пояснила тета Петриха

– А вовки не нападали на свиней? – цікавились хлопці.

– Подеколи нападали. Але їх сокотили діти, бо не мали другого заняття. У ошколу не дуже ходили, лиш одно або двоє із хижі, для котрих наука була безплатна. А для тих других г'ія було платити родичам та возити і дров по возкови за кожду дитину.

– Дітей було дуже много давно. По десять-дванадцять у кождуй хижі, – підтвердив Тіпайло.

– Було. Але і вмирало много, бо не було ні ліку, ані дохтору, лиш на Коштели та й у вариши, – пояснила Петриха. – А май давно ні того не було.

– Та як лікувалиса? – запитав котрийсь.

– Як? Бур'янами та всякими давніми бабськими способами: часником, цибулев, горіхами, глинов-полокійом²⁴, розсоллом, капустов, домашнім оцетом, або баяли на углю.

– А угля помагає? – зацікавилась якась молодича.

– Помагає, як і часнок! – пояснив Андрій. – Бо угля має дуже много кальцію, фосфору та потасію. Люди давно не знали про сесе, але знали, што коли побас²⁵ тета Говданя комус та погасит у воді дев'ять углику, а удтак даст упити хворому оту воду, тому стане добре, – пожартував він.

– Як? Они вірили бабі, а не углю? – дивувався його син Павлик.

– Вірили та й платили їй за сесе. Коли дуже добре могли б самі насипати розжареного угля у воду, а удтак упити її. Був би тот самий ефект, бо у згашеному углю є всякі мінерали, яких треба обов'язково людині для здоровля.

– А часнок як помагає? – зацікавилась Одоця Васеленюкова.

– Помогає, бо сеся рослина, як і цибуля – натуральний антибіотик. За ото давно мастили одвірки, двері та укна часником за якимос умерцем, аби не заходила его душа назад та непевне, або носили у пазусі зубки свіжого часнику, аби не ловилоса ніяке лихе до них.

Люди давно вірили у всякі чудеса, але були і мудрі та вживали їх, хоч і не знали, што часнок, угля, васильок та всякі буряни очищували повітря та дезінфектували хижу уд усякої хорі та пошесті, на яку тогди умерали люди, ліпше уд нинішних ліків.

– Уйку Андрі, а ваші свині тогди вернулиса назад ци загубилиса в лісі? – перервав їх розмову Петрик, бо зацікавився більше цією історією.

– В лісі мої шулдаки²⁶ як наїлиса жолудю, розбігалиса попуд дуби та шукали штос. Ми думали, што риют за корінням і черваками, як дикуни, та не звертали на них увагу. Але, коли свині удийшли май далеко уд нас, я занепокоївса. Боявса, што загублятса та з'їдят їх вовки, або іздичавіют, як було колись в уйка Петрушки. Не думаючі довго, ми скоро взяли назбераний жолудь на плечі та бігом пригнали свиней дому. Але, коли ще не дуйшли добре до нашої загороди, мої свині зачали скакати, данцювати, кувікати, тільки што не співали. А удтак перекачувалиса із бока на бук, як у цірку.

Ми оба із Мурешкою розвеселилиса, бо такого ще не виділи, та ушкірили зуби, што аж у боках закололо. Жаліли тільки, што не було коло нас і цімбору Гейзи та Мігала.

Слухаючи уважно Андрія про свинячу історію, всі зразу розреготались та розважились знову, бо він умів дуже гарно та смішно розказувати. Захоплював сільську публіку, як захоплював і своїх студентів в університетській аудиторії.

Коли ті зупинились, Андрій продовжив:

– Але, люди добрі, через скулька минут зразу пропав наш сміх. Мої обидва кабани лежали на земни та ледве дихали, а з їх рота – шум. Я перепудивса, розревавса та не знав, што са стало. Ой, Боже,

здихают свині! – закрічав я безпорадний.

На моє щастя тогди ішли дорогов старий Глистей та й Дабас із Мочара. Були дес косити отаву та зубралиса дому. Я, суєтний, закликав їх скоро та розказав їм, як стояло діло.

Дабас поглянув на свиней, а удтак каже:

– Хм! Твої свині утробілиса, хлопче! Наїлиса дурних грибу у лісі та здуріли. За ото так скакали та перекицкалиса³⁵. Давай скоро угля, олію та й молока! Маєте у хижі?

Я, спантеличений, коли почув про отруєння, з недовір'ям глянув на них та розгубився зразу.

– Біжи скоро, хлопче, бо здихают! Што ждеш? – крикнув на мене сердитий Дабас.

На моє щастя, Николай Мурешка найшов у печі старого угля, ще удколи мама пекла там хліба, а я бігом приніс їм олію і молоко, а оти оба розмішали сесю рідину у якомус гирбані²⁷ та насилу налили свиням у пащеги.

Через скулька минут свині виблювали всі гадячі гриби та мухомори і потроху ожили. Коли пробудилиса добре, налили їм ще у горло молока, а удтак вхопили їх: оден за уха, другий за хвуст та завели у кошару, а мені наказали, абих не давав їм нічого їсти, лиш увечері штос рідкого і теплого упити.

– А не здохнут? – занепокоївса я та розревавса знову.

– Ні! Не журиса! Напилиса угля із олійом та молоком. До вечера їм пройде.

– Чого-с не закликав стару Говданю, аби згасила свиням дев'ятки, коли здуріли уд губей? – кинув йому Василь, і знову вибухнув сміх.

(Далі буде)

¹² храбуст – зварене із підбілля або буряків листя;

¹³ помуст – підлога із дощок;

¹⁴ валов – дерев'яна товста посудина для тварин;

¹⁵ мелай – кукурудза;

¹⁶ метати – кидати;

¹⁷ лисниця – кислиця, дика яблуня;

¹⁸ вара – (рум.) влітку;

¹⁹ нумай – (рум.) тільки;

²⁰ слиніна – (рум.) солонина, сало;

²¹ лов – (угор.) кінь;

²² дісно – (угор.) свиня;

²³ гозо – (угор.) додому;

²⁴ орсаг – (із угор.) державна дорога, шосе, країна;

²⁵ г'роф – граф, маркіз;

²⁶ тролія – вузькоколіяка, малий поїзд;

²⁷ полокій – глина різного кольору, котру сполочує у берегах річкова вода. У давнину цю глину вживали, як натуральну фарбу для римських палатів і церковних фресок, що затримались до нині. Але вживали її в народній медицині донедавна;

²⁸ баяти – заклинати, заговорювати, ворожити;

²⁹ шулдак – підрослий річний кабан;

³⁰ гирбан – старий горщик;

³¹ пащега – паща.

Юрій ЧИГА

З Василем, будьте здорові!

Відомо, що переважна частина українців святкують Св. Василя 14 січня, і це свято випадає на перший день нового року за старим стилем. А напередодні, 13 січня – преподобної Меланії, Щедрий вечір. У народі до цих свят особливе ставлення.

Українські народні традиції, обряди, прикмети сягають сивої давнини. Так, з давних давен і донині вважається, що перший день нового року має пророче значення, тому в цей день до всього уважно придивляються, щоб дізнатися, яким буде наступний рік. Ось, наприклад, одна, здається мені, більш сучасна прикмета: якщо свічки, котрі горять в панікадилі, зігнулись, нагадуючи налитий зерном колос, врожай буде багатим, а якщо стоять рівно, ніби порожній колос, – врожаю не буде. А ось ще одна: Якщо вранці світить сонечко – увесь рік буде щасливим, вродить добрий урожай садовини.

Магія першого дня будь-якого починання породжує багато прикмет, обмежень, а головню правил поведінки. Кажуть, що коли в цей день щось трапиться, то буде траплятися цілий рік, якщо перший день нового року щасливий та веселий – весь рік буде таким, і навпаки.

Такими спостереженнями, слідуванням за прикметами переважно займаються жінки тут, у нас в горах, як і в сусідніх селах громади Извореле Сучевей, де переважна частина г'аздів святкують за старим календарем. Часто виникає й запитання, коли ж спостерігати прикмети за календарем нового чи старого стилю? Нормально, вважаю я, за старим, бо ж погода і часи року йдуть своєю чергою уже тисячоліття, і протягом цього часу люди дослідили і перевірили прикмети, які через

віки дійшли до сьогодення, і люди знають їх та продовжують перевіряти.

В українському світі ще з давніх часів існують різні традиції святкування Щедрого вечора. Для Гуцульщини і, як мені відомо, для Дніпропетровщини – це одне із найвизначніших свят зимового циклу. А от зовсім, здавалося б, недалеко від Гуцульщини, на Поділлі Щедрий вечір святкують перед Водохрещем. Тому й не скрізь однакові страви готують дбайливі господині до святкового столу. Як я запримітив, в моєму селі г'аздині краще зустрічають Видорщі, як в нас називають Водохреще.

Кажуть, що свято Василя треба святкувати у розвазі та різних набутках. Напередодні цього свята ходить «Маланка», а вже вранці першого дня нового року хатами ходять діти, вінчуючи і бажаючи всім щастя, здоров'я, врожайності і т.д.

Про цей звичай я склав кілька віршів, і один пропоную вам.

Маланка (Уривки)

Як минуть різдвяні свята,
І Василя діждем,
Ми, коладники-хлоп'ята,
В Маланки також підем.

Йду до діда і питаю,
І до вуйка Штефана,
Чи в них шкір старих немає
Десь з якогось жупана.

З киптаря чи кожуха,
Може, цілу з барана,
От чудесна вийшла б штука –
Голова ж бо не дурна.

Ми із снігу діда зліпим,
Роздобудемо дзвінки,
Навіть маску йому зробим –
І пішли у Маланки.

Але значно цікавіше –
Це дорослі в Маланках,
Всяких чуд у них ще більше
І в одежі, і в масках.

Їх селом здалека чути,
Трублять в ріг, і ось вони.
Треба видіти й там бути,
Хто не бачив – не збагне.

Перевдягнені, у масках,
На дідів і на бабів,
А тут чорт батоном трасне,
На циганів й пустунів.

Сунеться ведмідь грозою
Грубий голос видає,
Тут і смерть іде з косою
І всім страху додає.

.....

Під вікнами маланкують,
Баба й дід до хати
Убігають і жартують,
Беруться брехати.

.....

А циганка з-під спідниці
Хутко карти дістає,
До красуні-молодиці
З ворожбою пристає.

Тут і лікар вже жартує:
«Чи болять у вас кишки?»

Різні ліки пропонує
І мікстури, й порошки.

.....

Баба шпурила дитину
під колеса, де був лід,
Зупинила так машину,
Аж спітнів водій і зблід.

.....

З новим роком люд вітають,
Кого стрінуть з Василів,
То вже так його «купають»,
Так, щоб він цілком упрів.

Так Маланка-Задністрянка
В Буковину забрела, –
Із часів дохристиянських
Давній звичай принесла.

На жаль, останнім часом у моєму селі зникає цей звичай, бо нема кому організувати «Маланку». Молоді хлопці розійшлися по всій Європі.

Час пливе, народжуються нові обряди і звичаї. У сучасних «Маланках» можна зустріти персонажів із сьогодення, наприклад, політичних діячів тощо. Найкраще цей звичай доні зберігся на Західній Україні та Гуцульщині.

«Маланка» ще живе, співає, жартує, підіймаючи настрій і даруючи нам свято. То ж з Василем! Будьмо здорові і щасливі! А решта з Божої ласки додасться.

Віргілій РИЦЬКО

Народно-християнські свята українців Добруджі

ВОДОХРЕЩЕ

(6 /19 січня)

Найголовніший зимовий празник після Святого Василя – Водохреще. Це свято нагадує момент повороту земного життя Ісуса Христа. Близько 30 років Він перебував далеко від людства, в глухому селищі, де за словами євангеліста, «Він ріс і укріплювався духом, здійснювалась премудрість».

Громовий голос Іоана Хрестителя прозвучав на берегах Йордана. Захоплений почуттям близькості до Царства Божого, пророк призивав народ до (по)каяння. Сотні людей прибули до Йордана, щоб підготувати себе до зустрічі з Месією. Каючись своїх гріхів, вони входили у воду, а пророк викупував їх. Це був знак початку нового життя. Раптом в цьому натовпі появився Ісус з Назарета. Він, як і всі інші присутні, просить «хрещіння» у пророка. Безгрішний, Він вказує грішним дорогу до Бога, дорогу, яка починає з каяття. При цій події появились всі три особи (лица) Божества: Отець – у виді голоса з неба, Святий Дух – у виді голуба, злетівшого з неба, і Син – в особі хрещеного Іваном Хрестителем.

Українці вірили, що опівночі перед Водохрещем вода в Дунаї, в річках та озерах хвилюється. Опівночі перед Водохрещем вони ходили по воду до Дунаю чи річок, коли вода була цілюща, зберігали її за образами на випадок поранення або тяжкої хвороби.

Слід згадати, що в день Водохреще бувають сильні морози. Якщо при великому морозі Дунай чи річки, озера замерзали, тоді перед празником парубки пробивали ополонку. Після Водохреще в ополонку затикали палку – «щоб голуби і бджоли плодилися».

Рано в церкві відбувається Богослужіння. Після Божої служби весь народ іде процесією на Дунай (воду). Попереді несуть дерев'яний хрест і хоругви, за ними ступає священник, а далі – народ. До Дунаю на Водохреще йдуть всі: старі, молоді і діти. Кожен несе з собою пляшку на воду. Парубки йдуть до Дунаю на конях. На Дунаї після недовгої відправи священник кидає в ополонку хрест, а кілька парубків скачуть у воду, щоб його зловити. Парубок, який зловить хрест,

вважається щасливим. Потім він ходить з хрестом поміж люди, а вони дають йому грошей.

Коли вода уже освячена, люди підходять до ополонки і набирають у свої посуду води. Потім підходять і парубки, які приїхали на «Йордан» кінями, набирають відрами води і напувають своїх коней – «Щоб хвороби не бралися та міцнішими були». Після водосвяття всі повертаються додому. Дійшовши додому, батько бере з-за ікони пучок сухих васильків і, змочуючи їх у свяченій воді, кропить все в хаті та в господарстві.

Напередодні Водохреще варять кутю з маком і горіхами. Готують пироги із смаженою капустою. Коли місяць тісто для пирогів, жінки йдуть в город з обмазаною тістом рукою, якою торкають дерева, віруючи, що внаслідок цього дерева родитимуть краще. Готують узвар із сушених фруктів (слив, яблук, абрикосів і т. д.), варять рибний борщ, жарять рибу, печуть калачі. Один з калачів дають священнику, який ходить з хрестом. Перед тим як накрити стіл, на ньому кладуть трохи сіна, кусочок солі і кілька жмень вівса, а поверх цього стелять скатерку. Ніхто не їсть, поки батько не покропить страви свяченою водою – «бо в противному разі літом птахи з'їдять хліб на полі». Перед їжею п'ють свяченої води.

Після обіду дівчата йдуть до Дунаю і вмиваються в «йорданській воді» – «Щоб лица були рожеві».

Якщо на Водохреще день ясний, сонячний, то хліба будуть чисті, а якщо понурий або хмарний – у хлібах буде багато «сажки».

В той момент, коли священник кидає хрест у воду, всі чорти та вся нечиста сила вискакує з Дунаю і залишається на землі до того часу, аж поки якась із жінок не прийде на ріку прати білизну. Коли брудна білизна опускається у воду, то разом з нею пірнають у воду і всі чорти, що мерзли на землі. Тому бабусі не дозволяють молодіцям прати білизну на протязі цілого тижня після Водохреще – «Щоб більше вигбло нечистої сили від водосвятських морозів». Дівчата наливали у велику миску освяченої води, на дно клали намисто і вмивалися – «Щоб лица красні були».

Люди вірили, що коли під час літургії над Дунаєм падає сніг, то новий рік буде хлібородним і бджоли будуть добре роїтися.

Коли йдуть на річку кидати і ловити хрест і буває туман, в тому році буде багатий урожай хліба.

Після водохресної молитви у ріці купались хворі або грішні – «Щоб очиститься від хвороби або від гріха».

Цього дня не б'ють дітей, – «Бо матимуть прищі цілий рік».

Кажуть, що хто чхне напередодні Водохреще, той житиме добре весь рік.

Якщо напередодні Водохреще іній, то дерева матимуть багато фруктів, а якщо капає зі стріхи, буде дощове літо.

Надвечір цього дня підкурюють худобу ладаном проти чарів.

Худобу кроплять свяченою водою – «Щоб захистити від хвороб».

Після Водохреще починаються весільні неділі, які продовжуються до Масляни.

Йордан-ріко, приготувися

Запис і нотація мелодії Івана ЛІБЕРА

Повільно

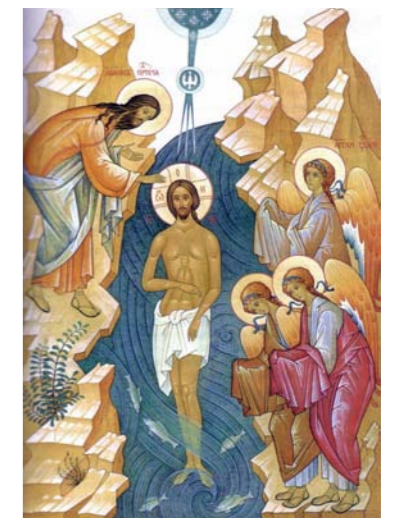
Йор-дан-рі-ко, при-го-то-ви-ся,
ти, Йо-ане, ско-ро спі-ши-ся,
Все-свя-то-го в Трой-ці од-но-го,
ма-єш хре-сти-ти Бо-га са-мо-го
В річ-ко-вих хви-лях.

Води з диву взад ся вернули,
Бога-Отця голос почули:
«Сина мого, люди, слухайте,
Безнастанно Го прославляйте,
Що явився днесь!»

О величне Богоявлення!
О Христове світле хрещення
Вихваляймо і величаймо,
Славословну пісню співаймо
Троїці Пресвятій.

На водах Йорданських ставаймо
І Христа сердечно благаймо:
«В ту годину всяку провину,
О наш Спасе і Божий Сину,
Нам усім прости!»

Ти ж, Йоане, встався за нами,
Спомагай нас завжди мольбами,
Щоб там у небі ми з тобою
Доступили щастя-спокою
У раю. Амінь.

Йордан-ріко, приготувися,
Ти, Йоане, скоро спішися,
Всесвятого в Троиці одного,
Масх хрестити Бога самого
В річкових хвилях.

Ангельський хор Спаса вітає,
А Хреститель щиро питає:
«О безгрішний Господи вишній,
Чи ж хрестити смію я, грішний,
Бога свого?»

Облак з неба голос спускає
І Йоану радість звіщає:
«В сім спасіння-Богоявлення,
Спаса світу славне хрещення
Нині Ти сповниш!»

«О Йоане, – каже Цар неба, –
Всяку правду радісно треба
Нам сповнити і здійснити,
Не лякайся нині хрестити
В тих водах Мене!»

Херувими з неба злітають,
Серафими славу співають.
Відкупитель, світу Вчитель,
Бог Всевишній, усіх Спаситель
Вступив у Йордан!

Небеса ся нагло відкрили,
Всесвятого Духа спустили.
Над Христовою головою
В голубинім виді горою
Дух святий явивсь.

Дитяча сторінка

Наталя ЗАБІЛА

СНІГУРОНЬКА

(За мотивами народної казки)

Ой, розгулялись взимку віхоли,
до вікон хатку замели,
де під солом'яною стріхою
дідусь із бабою жили.
Біля віконця якось ввечері
сиділи вдвох собі старі
та милувалися малечою,
що розважалась у дворі.
От дід і каже: – Нумо, спробуймо
і ми побавитись, стара, –
ходім та бабу з снігу зробимо,
отак, як робить дівтора!
А баба каже: – Не щастило нам
діток ростити на віку, –
отож хоч нині з снігу білого
не бабу зробим, а дочку!
І от в садочку перед хатою,
напрацювавшись як слід,
із снігу білого, пухнатою
зліпили ляльку баба й дід.
Коли це галка враз пролинула
понад садком і на льоту
з крила пір'їнку чорну скинула
на снігову ляльку ту.
З-за хмар вечірнє сонце блиснуло,
зачервоніли промінці, –
і враз немов рум'янець виступив
на білім ляльчинім лиці.
І раптом, дивом-небилицею,

дівчатко виникло живе, –
з такими синіми очицями,
як синє небо зимове,
з такими чорними косичками,
як чорне галчине крило,
з червоними такими щічками,
як сонце ввечері було.
– Добридень, – каже, – мамо й таточку!
Ой, як я вас обох люблю!
Ведіть скоріш до себе в хаточку
дочку – Снігуроньку свою!
Вбирають землю сніжні віхоли
в холодний одяг зимовий.
А дід та баба щастям-втіхою
стрічають кожний день новий.
У хатці прибрано, підметено –
ні порошинки по кутках,
узорні вишивки та плетива
на рушниках, на подушках.
Та ще й води щодня нанесено,
в дворі прочищені стежки,
і цілий день так любо й весело
лунають співанки дзвінкі.
То все дочка, то все Снігуронька
встигає все зробити вмить,
мов промінь сонця в небі хмурому,
усе навколо веселить.
Дівчатка й хлопці в хату дідову
з усього сходяться села,
бо вже Снігуронька привітлива
із ними дружбу завела.
Гуляють в сніжки, з гір спускаються
вона ніде не відстає,
морозу зовсім не лякається,
в снігу ще кращою стає.
Вже й пригрівати стало сонечко.
Старі радіють – це ж весна!
Та все частіше їхня донечка
сидить замислена й сумна.
Вона все рідше посміхається,
все тихше пісеньку веде,
від сонця в затінок ховається,
із дітьми гратися не йде.

Дитяча сторінка

Ліси й садки убрались зеленню,
укрились цвітом запашним,
і луки всі – немов застелені
квітчастим килимом рясним.
Прийшли дівчатка до Снігуроньки:
– Виходь, подруженько, до нас!
Чому це ти бліда й зажурена
в такий ясний веселий час?
– Піди, – говорять батько й мати їй,
порозважайся, як колись! –
Отож вона й пішла з дівчатами
у гомінкий весняний ліс.
Дівчата бігали над річкою,
збирали квіти на вінки,
у лісі стежили за птичками
і співи слухали дзвінкі.
На купу хмизу десь надибали,
розклали вогнище мерщій
та й ну стрибати-перестрибувать
через вогонь навперебій!

Снігурка на дівчат поглянула,
розвеселилась, розійшлась,
стригнула теж – і враз розтанула!
І вгору хмаркою звилась...
І вже нема Снігурки милої –
лиш хмарка лине за лісок,
і долітає з хмари білої
дзвінкий Снігурчин голосок:
– Не плачте, матінко та батечку!
Хоч і недовго я жила,
та звеселяла вашу хаточку
й сама щасливою була.
Ось полетять хмарки над нивою
ген-ген над степом, за село
і там впадуть рясною зливою,
щоб все зростало і цвіло.
І ви любіть життя і сонечко,
радійте квітам і теплу
і споминайте вдячно донечку,
свою Снігуроньку малу!

Наталя ЗАБІЛА

Випав сніг

Вдягнувшись тепліше,
Морозяним ранком
Мариночка вийшла
І стала на ганку.
– Як гарно навколо!
Все вкрилось кругом
Пухнастим та чистим
Блискучим сніжком.

У білому вбранні
Зелені ялини.
Під сніг, як під ковдру,
Сховались рослини,
Щоб їх не дістали
Морози страшні,
Щоб взимку заснути
Й ожить навесні.

Ставаймо на лижі,
Сідаймо в санчата,
Берімо коньки,
Щоб стрілою помчати!
Хай щоки щипає
Мороз жартома!
Хороша погода!
Весела зима!

Анатолій КАЧАН

Два плюс два

Мені на долоню
Злетіли з хмаринки
Дві білі сніжинки
І ще дві сніжинки.

А разом виходить
Якась дивина –
А разом виходить
Краплина одна!

Григорій БОЙКО

Ковзани-пустуни

Є у мене ковзани,
Ковзани-пустуни.
Тільки ранок наступає –
Вже на вулиці вони.
їм сподобавсь дуже лід –
Я ж спізнився на обід.
І мені сказала мама:
– Просто горе з ковзанами!
Отакі-то ковзани,
Ковзани-пустуни!

Олена КОВАЛЕНКО

Січень

Подивіться січень йде,
Новий Рік до нас веде.
Покружляли дві сніжинки,
Тихо сіли на ялинку,
А ялинка чепуриться,
Прикраша свою спідницю –
Кольоровими кульками,
Різнобарвними сніжками,
Бо збирається, малята,
Завітати до нас на свято.

Дитяча сторінка

ПАН КОЦЬКИЙ

(Українська народна казка)

В одного чоловіка був кіт старий, що вже не здужав і мишей ловити. От хазяїн його взяв та й вивіз у ліс, думає: «Нащо він мені здався, тільки дурно буду годувати,— нехай лучче в лісі ходять».

Покинув його й сам поїхав.

Коли це приходять до кота лисичка та й питає його:

— Що ти таке?

А він каже:

— Я — пан Коцький.

Лисичка й каже:

— Будь ти мені за чоловіка, а я тобі за жінку буду.

Він і згодився. Веде його лисичка до своєї хати,— так уже йому годить: уловить де курочку, то сама не їсть, а йому принесе.

От якось зайчик побачив лисичку та й каже їй:

— Лисичко-сестричко, прийду я до тебе на досвітки.

А вона йому:

— Є у мене тепер пан Коцький, то він тебе

розірве.

Заєць розказав за пана Коцького вовкові, ведмедеві, дикому кабанові.

Зійшлися вони до купи, стали думати, як би побачити пана Коцького,— та й кажуть:

— А зготуймо обід!

І взялися міркувати, кому по що йти. Вовк каже:

— Я піду по м'ясо, щоб було що в борщ.

Дикий кабан каже:

— А я піду по буряки і картоплю.

Ведмідь:

— А я меду принесу на закуску.

Заєць:

— А я капусти.

От роздобули всього, почали обід варити. Як зварили, почали радитись, кому йти кликати на обід пана Коцького.

Ведмідь каже:

— Я не підбіжу, як доведеться тікати.

Кабан:

— А я теж неповороткий.

Вовк:

— Я старий уже і трохи недобачаю.

Тільки зайчикові й приходиться.

Прибіг заєць до лисиччиної нори, коли це лисичка вибігає, дивиться, що зайчик стоїть на двох лапках біля хати, та й питає його:

— А чого ти прийшов?

Він і каже:

— Просили вовк, ведмідь, дикий кабан, і я прошу, щоб ти прийшла зі своїм паном Коцьким на обід.

А вона йому:

Дитяча сторінка

— Я з ним прийду, але ви поховайтесь, бо він вас розірве.

Прибігає зайчик назад та й хвалиться:

— Ховайтесь, казала лисичка, бо він як прийде, то розірве нас.

Вони й почали ховатися: ведмідь лізе на дерево, вовк сідає за кущем, кабан заривається у хмиз, а зайчик лізе в кущ.

Коли це веде лисичка свого пана Коцького. Доводить до столу, а він побачив, що на столі м'яса багато, та й каже:

— Ма-у!.. Ма-у!.. Ма-у!..

А ті думають: «От вражого батька син, ще йому мало! Це він і нас поїсть!»

Виліз пан Коцький на стіл та почав їсти, аж за ушима лящить. А як наївсь, то так і простягсь на столі.

А кабан лежав близько столу в хмизі, та якось комар і вкусив його за хвіст, а він так хвостом і крутнув; кіт же думав, що то миша, та туди, та кабана за хвіст. Кабан як схопиться, та навтіки!

Пан Коцький злякався кабана, скочив на дерево та й подерся туди, де ведмідь сидів.

Ведмідь як побачив, що кіт лізе до нього, почав вище лізти по дереву, та до такого доліз, що й дерево не здержало — так він додолу впав — гуп! — та просто на вовка,— мало не роздавив сердешного.

Як схопляться вони, як дремнуть, то тільки видко. Заєць і собі за ними — забіг не знає куди... А потім посходились та й кажуть:

— Такий малий, а тільки-тільки нас усіх не поїв!

Олександр ВИЖЕНКО

Жартівливі віршки

СМІХОВИНА?

Жартуни-реготуни —
хлопчаки смішливі,
На три тижні і три дні
смішки учинили.
Сміхотворці — хоч куди! —
жарти жартували,
Від кумедної ігри
за боки хапались.
Перехожі, як один,
заходились сміхом,

Їм ставала до душі
розбадьора втіха.
Розійшлася сміхотня
усіма світами,
Щоби радість пробувала
завжди між дітками.

НЕБИЛИЦЯ

Небилиця є така:
Під землею птах літає;
Кріт у хмароньці живе;
Океаном слон пливе;
А всі тигри, леви й барси —
Подалися аж до Марса;
Люди в джунглі почвалали,

Сніг голками трамбували;
Джунглі — казка, диво-царство,
Щоб займатись
ковзанярством.

У міста зійшлися сови;
Позлітались всі корови;
Підприємці з них чудові,
До роботи край готові.
Вже й товари експортують,
А кальмари їх купують...
Як же ловко жити в світі!..
Ви зі мною згодні, діти?
Якщо скажете мені: — «ні», —
Я скажу, що ваше «ні» — «Так!».
Адже наша небилиця —
Пречудова хихітниця!

*Прозор'ям пойнята долина,
а де джерела дзвонять радість, —
сніг, наче пера соколині,
лежав розметаний в безладді.
І білість бралася сумлінням
від суцвіті, що тліла в глиці;
і зріли снігурі зомлілі,
як взяті сонцем полуниці.
На аркуші грушевих пахів
плоди викреслювала гілка,
і до дзьобів тулили птахи
давно знезвучені сопілки.
І відливалися долоні
по обрисах плодів дозрілих,
та все відлунювало слово
про шлях засипаний та білий.*

Павло МОВЧАН